REDEMPTIO

A JÁSZ ÉS KUN TELEPÜLÉSEK HONISMERETI LAPJA

XXV. ÉVFOLYAM 6. SZÁM | Ára: 300 Ft | 2018. DECEMBER

REDEMPTIO (latin szó, ejtsd: redempció) – visszavásárlás, megváltás, önmegváltás. A szó az 1745-ös jászkun redempcióra utal, amikor a jászok és a kunok példás összefogással, saját erejükből visszavásárolták régi kiváltságjogaikat. Mária Terézia magyar királynő 1745. május 6-án írta alá a jászok és a kunok redempcionális diplomáját.

Csónakban. Részlet a Kunok hazája című filmből *Fotó: Karácsony Sándor*

TARTALOM

A jászberényi származású Rósa orvoscsalád története a 18–19. században ..... 2–4. oldal

Emlékezés régi jászberényi tanárokra XI. ..... 4–8. oldal

JÁSZ-KUN KÖZÉLETI ARCKÉPEK
Úgy érzem, hogy termékeny, teljes életet éltem .... 8–11. oldal

VERSELŐ JÁSZOK ÉS KUNOK ..... 11. oldal

25 éves a Jászkunság honismereti lapja ..... 12. oldal

Kun emléknap Kunmadarason ..... 13. oldal

Múltra épített jövő
Tudományos konferencia Szolnokon ..... 14–15. oldal

Kunok hazája – Filmbemutató Karcagon ..... 16–17. oldal

Konferencia dr. Stanczik Ilona régész emlékére ... 18–19. oldal

Emlékképek Stanczik Ilona régészről, a tudósról, az igaz barátról ..... 20–22. oldal

Bánkiné Molnár Erzsébet: A Jászkun szabadság .. 23–24. oldal

Jászsági alkotók kiállítása Budapesten ..... 24–25. oldal

A FÉBE negyedszázados jubileumi találkozója .... 26–28. oldal

Népművészeti tábor Bácskossuthfalván ..... 28–29. oldal

Újítások a fényszarui tájházban ..... 30. oldal

Tíz éves a Jászsági Hagyományőrző Egylet ..... 30–31. oldal

Honismereti nyár képekben ..... 32. oldal

A jászberényi származású Rósa orvoscsalád története a 18–19. században

(Rósa János (Ferenc) egy orvosdinasztia alapítója, akik Arad vármegyében gyógyítottak)

Ennek a tanulmánynak az érdekessége, hogy mint helytörténeti kutató első cikkem Heidenreich Lajos orvosról szólt, aki a Jászkun kerület orvosa volt az 1784–1790 közötti időszakban.

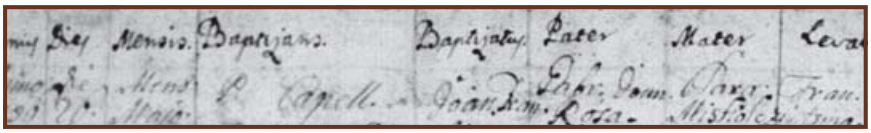

Részlet Rósa János (Ferenc) születési anyakönyvéből

A cikk összeállítása során találtam rá arra az érdekes tényre, hogy egy jászberényi születésű orvos, Rósa János kórházalapítóként sikeresen tevékenykedett Aradon. Ekkor határoztam el, hogy felkutatom mindazon adatokat, amely feltárja a Rósa család Arad vármegyei tevékenységét. Ezt a kutatást segítő másik tény az volt, hogy JNSZ Megyei Levéltár 2000-ben kiadott közleményei között rátaláltam Czégény Istvánné: *Jászberényi végrendeletek a 18–19. századból* című tanulmányára. A sok érdekes végrendelet között megtalálható a Rósa család története szempontjából egy fontos és érdekes adatokat tartalmazó dokumentum.

Orvosdinasztia alapítója

A dinasztiaalapító Rósa János Ferenc 1756. május 26-án született Jászberényben. Az ő és családja orvos-tagjainak munkássága és életük érdekes eseményei a fő témája ennek a tanulmánynak. Édesapja, Rósa Gábor János, édesanyja pedig Miskolczi Klára volt.

Rósa Gábor, az édesapa 1791. március 10-én kelt végrendelete – ahogy említve volt –fennmaradt a Jász-Nagykun-Szolnok megyei levéltárban. Idézve a végrendeletéből: *„Ámbár másik Házamat meg holt Feleségemmel építettem, de mivel János Fiamra Budai Universitasban lévén sok költséget tettem, miolta Aradon lakot, is kész pénzt 500 forintokat attam…”* A végrendelet soraiból jól látható, hogy 235 évvel ezelőtt is sokba került egy gyermek orvosi egyetemen való kitaníttatása. Rósa János 1782-ben szerzett a Nagyszombatról időközben Budára áthelyezett egyetem orvosi karán diplomát. Orvosi diplomamunkájának témája a *„méhgyulladásról”* szólt.

Időközben Hortiné Dr. Bathó Edit, a Jász Múzeum igazgatója hívta fel a figyelmemet arra, hogy 2007-ben a jászberényi Főtemplom kriptájában feltárt fülkék közül az egyik a Rósa család gyermekéé volt. A feltárásról készült tanulmányában azt írja: *„A feltárt sírok közül a legkorábbi temetés nemzetes Rósa Gábor, Jász Kerület chyrurgusának (seborvosának) fia, a 11 éves Rósa Ignácé volt 1786-ban.”* Így felmerül a kérdés, honnan indul a Rósa dinasztia története. Miután az apa – Rósa Gábor – nem végzett orvosi egyetemet, a nemes emberi gyógyítás hite tőle ered, de az orvosdinasztia alapítójának a fiát tekintjük.

TÁRSALKODÓ.

Társalkodó folyóirat
1833. július 2. szám első oldala

Egy kis rövid fejlődéstörténet a magyar orvosi oktatás kialakulásához. Az Alföld török megszállása miatt ideiglenes jelleggel Nagyszombatba telepítették 1635-ben az egyetemet. Nagyszombat soha nem volt perifériku terület, hiszen Bécshez és Pozsonyhoz is közel volt. A hazai orvosi kar felállítása Mária Terézia nevéhez fűződik, aki a Ratio Educationis elfogadásával (1777-ben) döntött az egyetem Budára helyezéséről is. Az áthelyezés legfőbb oka az volt, hogy Nagyszombatban az oktatás céljait szolgáló gyakorló kórház nem volt.

Rósa János orvosi munkáját szinte végig Aradon végezte. Mint kinevezett aradi főorvos 1782. március elsejétől vette át a hivatalát. Érdekességképpen azt a – bevezetőben már említett – Heidenreich Lajost váltotta fel, aki először Arad vármegye főorvosa volt, és utána Jászkun Kerületbe nevezték ki főorvosnak. Heidenreich nagyon népszerű orvosa volt Aradnak, de Rósa *„még nagyobb népszerűségre tett szert.”* A korabeli megyei jegyzőkönyv szerint fizetését már 1782. augusztus 5-én száz forinttal emelték és 1786-ban a helytartótanács viszont azt is kimondta, hogy a megyei népet ingyen tartozik gyógyítani.

1790-ben bekövetkezett haláláig nyolc éven keresztül látta el gyógyító és kórházalapító feladatát. Hivatali idejének legfontosabb tevékenysége az Arad vármegyei kórház felállítása volt. Egyes források szerint 1785-ben – más források szerint már 1783-ban működött az intézmény. Ötven évvel az intézmény megalakulása után a Pesten megjelent *Társalkodó* című újság első oldalon emlékezik meg *„Az Arad vármegyében újonnan felállítandó kórintézet”*-ről. Rósa orvos nagyon szigorú kezekkel vezette a kórházat. Minden hétfőn és csütörtökön berendelte az összes borbélylegényt a kórházba és felolvastatta a *„hetes Legénnyel a betegek nyavalyájának históriáját”*. Közösen megtárgyalták a felmerült gyógyító eseteket, mert mondotta *„az mindennap íratik”* és a napi és korábbi esetek alapján állandó kérdéseket tett fel. Számos orvostörténész azt mondja, hogy ezzel a tettével már az 1780-as évek második felében megteremtette az orvostovábbképzés első kezdeti csiráit Aradon. Erről az első magyar nyelvű Pozsonyban megjelent *Magyar Hírmondó* is részletesen beszámolt az 1780-as években.

Rósa János fájdalmasan korai halála következtében megüresedett Arad vármegye főorvosi állása.

A vármegye döntéshozói újra Heidenreich Lajosnak szavaztak bizalmat a főorvosi kinevezéséhez, aki elfogadta a felkérést és 1807-ben bekövetkezett haláláig másodszor is betöltötte aradi orvosi hivatalát. Így garantáltan jó kezekbe került a Rósa által alapított és vezetett Arad vármegyei kórház.

DE
CURA CAPILLORUM.

DISSERTATIO
INAUGURALIS MEDICA
QUAM
CONSENSU ET AUCTORITATE
MAGNIFICI DOMINI
PRAESIDIS AC DIRECTORIS,
SPECTABILIS AC PERILLUSTRIS DOMINI
DECANI,
NEC NON
CLARISSIMORUM DD. PROFESSORUM PRO DOCTORIS MEDICINAE
LAUREA RITE, AC LEGITIME CONSEQUENDA, IN ALMA AC
CELEBERRIMA UNIVERSITATE HUNGARICA
PUBLICAE DISQUISITIONI
SUBMITTIT
FRANCISCUS RÓSA.

Theses adnexae disputabuntur in aedibus Facultatis Medicae
die 5. August. 1839.

Budae,
typis Joannis Gyurián et Martini Bagó.

Rósa Ferenc tudományos cikkének címlapja 1839-ben

A Rósa család nevesebb tagjai

Testvére, Antal is orvos volt, és ő is Aradon dolgozott. Az ő orvosi tevékenységéről nincs konkrét adatunk. Rósa János második gyermeke, József követte apja nyomdokát, aki 1807 és 1833 között Arad vármegye főorvosa volt. Rósa József főorvos 1827-ben nemesi címet is kapott. Felesége Vizer Ágnes volt, akivel 1812. január 22-én kötött házasságot. Nyolc gyermekük született. A harmadik gyermekük Ferenc — már a Rósa család harmadik generációjának tagjaként —1839-ben ő is orvos lett. Rósa Ferenc *„De Cura Capillorum =A hajápolásról"* írt – természetesen latinul – egy részletes tudományos cikket.

Visszatérve még az édesapjához, Rósa Józsefhez, aki 1817-ben komoly eredményeket ért el a *„typhusputridis"* gyógyításában, ezt a súlyos betegséget abban az időben ***„rothasztó hagymáz"***-nak nevezték. A járvány megakadályozása érdekében azt ajánlotta, hogy a betegeket az akkori idők szűk lakásaiból a tiszta jól szellőztetett kórházakba vigyék. A terápia további része volt, hogy *„Rumford levessel"* és jó borral táplálták, és gondot fordítottak arra is, hogy a betegek lakásainak levegőjét fenyőmaggal és gálickővel tisztították meg. Néhány gondolat, hogy a Rumford leves honnan származik és hogyan kell elkészíteni: *„Benjamin Thompson (1753–1814) amerikai születésű angol feltaláló volt, aki Bajorországban Rumford grófja volt. A termodinamikával foglalkozó fizikus receptje alapján készült a leves, amelyet eredetileg a bajor katonák és szegények megsegítésére főzték. A leves 2 rész árpagyöngyből, 2 rész sárgaborsóból, 8 rész burgonyából, sóból, valamint sörecet és víz keverékéből állt, amelyet a besűrűsödés után kenyérszeletekre kanalazva tálalták."* Rózsa József 1831-ben már mint Arad vármegye főorvosa sikeres védő intézkedéseket tett egy súlyos járványbetegség a *„cholera"* leküzdése és terjedése ellen. Gyógyító tevékenységéről a Jelenkor 1835. augusztus 19-i száma részletesen beszámolt. Idézzünk az eredeti cikkből egy rövid részletet,

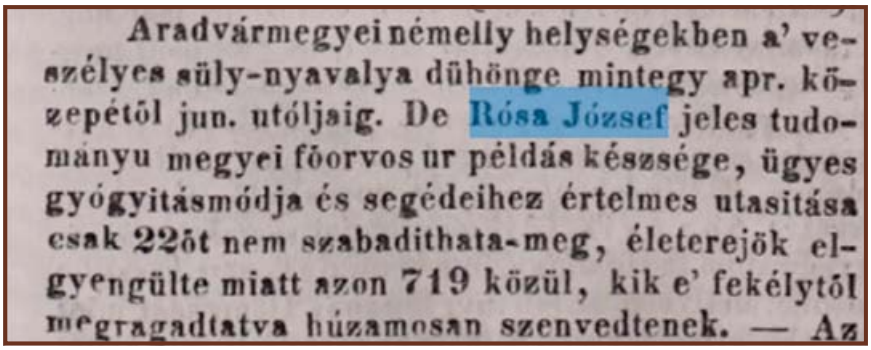

Aradvármegyei némelly helységekben a' veszélyes süly-nyavalya dühönge mintegy apr. közepétől jun. utóljaig. De Rósa József jeles tudományu megyei főorvos ur példás készsége, ügyes gyógyitásmódja és segédeihez értelmes utasitása csak 22öt nem szabadithata-meg, életerejök elgyengülte miatt azon 719 közül, kik e' fekélytől megragadtatva húzamosan szenvedtenek. — Az

Részlet a Jelenkor 1835. 8. 19. számából

amely a mai fülnek kicsit nehezen érthető. *„Arad vármegye némely helységekben a veszélyes 'süly-nyavalya'– általános rosszindulatú daganat – dühönge, mintegy április közepétől június utoljáig. De Rósa József jeles tudományú megyei főorvos példás készsége, ügyes gyógyítás módja és segédeihez intézett értelmes utasítása csak 22 főt nem szabadított meg, életerejük elgyengülése miatt azon 719 fő közül kik e' fekélytől megragadtatva huzamosan szenvedtenek."*

Egy történeti érdekesség, hogy a Rósa család aradi sírboltjában rejtették el az egyik aradi vértanú holtestét.

A magyar történelem egyik legtragikusabb eseménye a 1848/49-es szabadságharcban hősiesen harcoló magyar tábornokok kivégzése volt. Haynau, a *bresciai hiéna,* az olasz és a magyar szabadságmozgalmak vérbe fojtója még azt is megparancsolta, hogy a kivégzett tábornokok holttestét a helyszínen jeltelen sírban kell eltemettetni. De ezt nem hagyták a mindenre elszánt özvegyek. Az egyik ismert konkrét eset, amikor gróf Vécsey Károly özvegye, Duffaud Katalin megkérte aradi barátnőjét Urbányi Andrásné Hegyessy Katalint – egy aradi ügyvéd özvegyét – csempéssze ki férje holtestét. Urbányiné megvesztegette jelentős pénzzel Franz Bott-ot, a hős magyar tábornokokat kivégző főhóhért. A vértanúk közül négy mártír tábornok holttestét a kivégzés éjszakáján sikerült a vesztőhelyről kicsempészni. Vécsey Károly gróf holttestét az aradi köztemetőben a Rósa család sírboltjában rejtették el ideiglenesen. Közel egy év múlva szállították át a Vécsey család önálló sírboltjába.

A jászberényi eredetű Rósa család története itt megszakad. Nem túlzás azt mondani, hogy a Jászberényben született Rósa János Ferenc aradi főorvos egy orvosdinasztia alapítója volt. E cikk után is még mindig keveset tudunk a családról. De egy biztos a Rósa család Arad és Békés vármegyében tovább öregbítették a jászok hírnevét. Az esetleges további ismeretek megszerzése a családról már a családfakutatásban bevált módszereket igényel és legfőképp sok idő szükséges. Hiszen a kutatáshoz szükséges adatok nagy valószínűséggel egy másik ország – Románia levéltáraiban kell folytatni. Talán egyszer erre is sor kerül és a Rósa családról új ismeretek lesznek megtalálhatók, és reméljük a neves család dicsőséges története tovább folytatódik.

Források:

Bathó Edit: Bőkapca, bakacsin, fátyolfőkötő. A jászberényi kriptaleletek néprajzi vonatkozásai. Ethnographia, 126. évf. 2015. 1. szám 118-147.

(folytatás a 4. oldalon)

(folytatás a 3. oldalról)

Társalkodó, 1833. január-december (2. évf. 1-104. szám) 1833. 7.20 / 58. szám

Nagy Iván: Magyarország családai. Címerekkel és nemzékrendi táblákkal. 9. kötet (1862)

Czégény Istvánné: Jászberényi végrendeletek a 18–19. századból – Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Közleményei 4. Szolnok, 2001

Dörnyei Sándor: Orvosi nyelvezet és emlékezet kötet 2011/2. Rósa János orvosi diplomamunkájának címe: Dissertatio inaug. Praeceptionibus chirurgicis de hysteritide adjunctis observationibus chirurgicis et thesibus, Budae 1782

Dörnyei Sándor:„Magyarul írtam, mert magyar létemre azt tenni kötelességem volt" A magyar nyelv az orvosdoktori értekezésekben 1822–1848. Művelődés-, Tudomány- és Orvostörténeti Folyóirat 2011. Vol.2. No .2

Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. XI. kötet. Budapest, 1906, Kiadja Hornyánszky Viktor

Márki Sándor: Aradvármegye és Arad szabad királyi város monographiája. Aradvármegye és Arad szabad királyi város története. II. kötet. Második rész. (1895) LX. A nemesek és birtokaik

Metykó Béla: Heidenreich János Lajos, a Jászkun kerület orvosa, aki először írt tudományosan a must erjedéséről. Redemptio XXII. évf. 3. szám 2015. június

http://gyulaynaplok.hu/showDetailedDokumentum.php?dokID=10876

http://orvostortenet.hu/tankonyvek/tk-05/pdf/5.1.3/2007_200_201_kiss_laszlo_haidenreich_janos.pdf

Száz év orvosi irodalma 1750–1850. Magyar Tudománytörténeti és Egészségtudományi Intézet Budapest, 2016

Metykó Béla
helytörténeti kutató

Emlékezés régi jászberényi tanárokra XI.

A József Nádor főgimnázium három híres magyar-latin szakos tanára közül eljutottam a kronológiai utolsóhoz, Csoma Kálmánhoz, akinek 22 éves korában, 1908-ban kiadták Jászberény nyelve című munkáját.

Bár Jászberényben csak 1910-ben kezdett tanítani, az életének korábbi 8 évét itt élte, s valószínűleg az egyetemi évek alatt is Jászberény volt az állandó lakhelye, így hallotta a jászberényieket beszélni, volt lehetősége a gyűjtő munkára.

Azt olvastam, hogy a Csoma *magyar-örmény* név, ami az ómagyarban csomót jelent, Erdélyben viszont fertőző halálos betegséget, pestist. Somogy megyében pedig van egy Csoma nevű község. Honnan, miből származik a neve? Nem tudni.

Ami biztos, a születési anyakönyve szerint, Nagykanizsán született 1886. augusztus 11-én, Csoma Kálmán Béla Károly névre keresztelték.

Édesapja Csoma Béla pénzügyi fogalmazó volt, aki 1885 és 1890 között Nagykanizsán, 1890 és 1894 között Zomborban, 1894-től Győrben dolgozott. Ezt követően nem állt rendelkezésemre adat.

Elképzelhető, hogy ezután Jászberényben volt alkalmazott az édesapja. Ugyanis Csoma Kálmán az 1896/97-es tanévben a jászberényi főgimnáziumban kezdte középiskolai tanulmányait. Vagy lehet, hogy édesanyja jászberényi származású volt?

Nagy a valószínűsége annak, hogy édesapja ekkor már nem élt, mert a középiskolai tanulmányai során tandíjmentes volt. Minden évben árvaellátásban részesült.

A második tanévben a Segélyegylettől teljes téli ruházatot és cipőt, 4. osztályban téli cipőt, kabátot, nyári cipőt kapott. A Zárszámadás 1904-es számában, a pénzügyminisztériumi kimutatásban olvastam, hogy 1903-

Csoma Kálmán 1923–24-es érettségi tablón található képe, 38 évesen

ban édesanyja, Varga Mária halála után *szülőtlenné* vált, több árvaellátást kapott. A „Győri Királyi Árvaalap"-ból pedig 200 koronával segítették.

Nem találtam adatot arra, hogy ki vagy kik voltak azok, akik felkarolták édesanyja halála után.

Iskolás évei

A középiskolában mindvégig jó tanuló volt. Első évben egy hármasa volt matematikából. A VIII. osztály végén bölcseletből és német nyelvből kettes, tornából az előző tanévekhez hasonlóan hármas osztályzata volt, a többi tantárgyból egyest kapott. (Az egyes volt a legjobb jegy abban az időben.)

A gimnázium önképzőkörének lelkes tagja volt. VII. és VIII. osztályban könyvtári segéd feladatát látta el. 1902. szeptember 19-én Kossuth Lajos születésének 100. évfordulóját megünnepelte az önképzőkör, ahol Csoma Kálmán VII. osztályosként felolvasást tartott.

Ebben az évben *Az erdélyi fejedelemség szerepe a török uralom korában* című történelmi tételre beadott dolgozatával elnyerte a pályadíjat, a helybeli

izraelita hitközség millenniumi alapítványából 50 koronát. A haza bölcsének, Deák Ferencznek a 100. születésnapja alkalmából rendezett iskolai ünnepen nyolcadikosként szintén felolvasást tartott.

Ötödik osztályban a biológia tanulásában elért eredményéért elnyerte a Dr. Kövér Kálmán díjat, 10 korona 4 fillért.

Az 1901/02-es tanévben jó magaviselete, jeles előmenetele és a legjobb magyar írásbeli dolgozatok készítéséért megkapta a T. Gruber Teréz Alapítvány 10 koronáját, a mennyiségtanban elért jeles tanulmányáért pedig 10 korona jutalmat kapott Koncz Menyhért helybeli prépost-plébános adományából.

1904-ben jól érettségizett és egyedül ő készült tanárnak, el is érte célját.

A budapesti egyetemen szerezte meg magyar-latin szakos tanári diplomáját. Már az egyetemen, hallgatóként elkezdte a tudományos tevékenységet. 1906-tól, tanárjelöltként rendkívüli tagnak jelölték és beválasztották a Budapesti Philológiai Társaságba. Két év múlva, 1908-ban pedig már rendes tagja lett.

Az 1908-as év jelentős volt azért is, ahogy a bevezetőben írtam, ebben az évben jelent meg a *Jászberény nyelve* című könyve a Franklin nyomda gondozásában

Ez egy úttörő könyv, addig ilyen még nem készült, de a jászok nyelvjárásáról is nagyon kevés munka született. Csoma Kálmán volt tehát az első, aki Jászberény nyelvével foglalkozott.

A korábbi *„szorosan vett nyelvjárás-tanulmányozás ideje sem eredményezte ennek a történetileg és fajilag érdekes nyelvterületnek a feldolgozását. Megelégedtek mindenkor azzal, hogy a Jászságot a Palóczsághoz sorolták. (…) a jászsági nyelvjárás területe sem egységes, legalább nem tökéletesen az; ez magyarázza azután meg azt, hogy ez a tanulmány nem szól a jászsági nyelvjárásról, hanem csak a jászberényi nép beszédmódjáról”* – írta Csoma Kálmán.

A könyv bevezetője után 91 oldalon részletesen elemzi a jászberényiek (birinyiek) beszédét. Hangtani, jelentéstani, alaktani, mondattani sajátságokra koncentrálva.

Összegyűjtötte a tájszavakat, idegen szavakat, keresztneveket, családneveket, városrészek, tanyák, szőlők neveit, szólásmódokat, közmondásokat, hasonlatokat, népdalokat. A hangképzés menete minden fejezetben jól követhető.

Néhány példa több száz, vagy talán több ezer közül, melyek az idősebbek számára biztosan ismerősek, és még ma is hallani komolyan vagy humorba ágyazva.

Az l, d, t, n, g mássalhangzókat gyakran jésítik: pájinka, tajiga, tojjú; gyió, lagyik, csizmagyia, térgyel, patyika, Apátyi, Jóstyi, teknyő, nyől, Istvány, Minden ilyen fajta átalakítást jésítésnek nevezett.

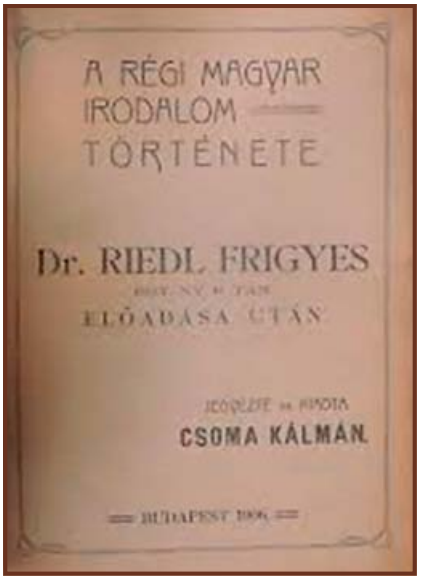

A hangvesztés gyakori, például az **l** vesztése: nyóc, bót, ződ, vagy **z** vesztése a szó elejéről: ászló (zászló), acskó (zacskó).

Hanghasonulással is sokszor találkozunk: kollát (korlát), ginnáziom (gimnázium), Vittória (Viktória), hannagy (hadnagy), vírróka (vén róka), lúttalpú (lúdtalpú) Az **é** helyett **í**-t ejtenek: kík, szíp, nígy. A **ha** szócskát gyakran használta a jász ember.

Në lustákoggy, ha add hozzá testëd. Në én csinájjak mindent, ha te is mozogj! – szól a könyv utolsó példamondata.

A felsorolt tájszavunk közül néhány: birge (birka), csana (csalán), csurgás (ereszalja), émarútt (elzsibbadt), gysukël (kutya), koncsorog (csavarog), lipe (lepke), miczet (nagyon kicsi), patkaporos ülepű (lusta), zsombikos (vizenyős terület)

Csoma Kálmán gyűjtött népdalokat a Jászságban, s természetesen Jászberényben, melyek közül több szerepel ebben a munkában. A jászberényi nyelvezet jól látható ezekben a dalokban, például a zárt e = ë a következőben:

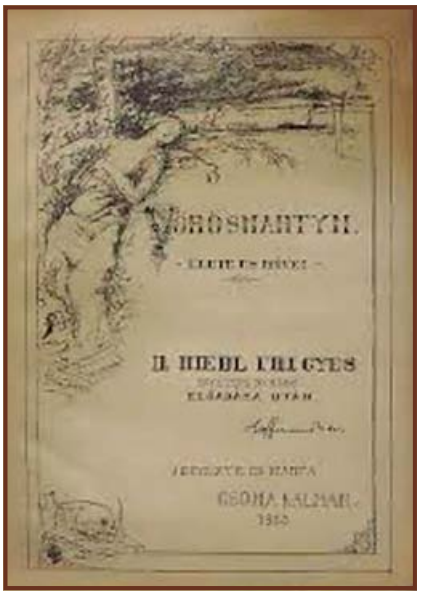

Átámënnék én a Tiszán lagyikon,
lagyi, lagyi, lagyikon.
Mëgkérdëzném, huň lakik a galambom,
huň lakik a galambom,
Ott lakik a városban,
a harmagyik úccában,
Piros rózsa, kík nëfelejcs, rëzëda
nyílik az ablakában

A szakmabelieknek hasznos forrásmunkát jelenthet, jelent a könyv. A *Magyar Nyelv 77.* évfolyamában (1981) P. Lakatos Ilona: Tapasztalatok Jászberény és Nyíregyháza regionális köznyelvi vizsgálatáról címmel megjelent dolgozatában az összehasonlításhoz felhasználta Csoma Kálmán könyvét.

„Ked is a Balázs gyiák ládáájban tartya a kalapját (= földön) – idézi Csoma Kálmánt a rendetlen ember jellemzésére a Magyar Nyelv folyóirat 1934-ben a Szó- és szólásmagyarázatokban.

(folytatás a 6. oldalon)

(folytatás az 5. oldalról)

A Magyar Nyelvőr, a Magyar Nyelv, a Nyelvtudományi Közlemények című lapokban, A magyar nyelv történeti-etimológiai szótárban ma is fellelhető, számtalan cikkben található utalás, idézet, összehasonlítás, ami a Jászberény nyelve című munkához kapcsolódik.

Hozzá teszem, hogy nem csak a szakmabelieknek hasznos ez a könyv. Ha olvassa valaki, „visszamegy" a múltba, szülei, nagyszülei korába.

1905 és 1908 között, egyetemi évei alatt érdekes, hasznos munkát végzett. Riedl Frigyesnek, a Pázmány Péter Tudományegyetem tanszékvezető tanárának több (talán hét) előadását gyorsírással lejegyezte és az anyagot könyvalakban közreadta.

Vörösmarty M. élete és művei; Riedl Frigyes előadása után jegyezte és kiadta Csoma Kálmán; s. n., Bp., 1905

A magyar dráma története; Riedl Frigyes előadása után jegyezte és kiadta Csoma Kálmán; s. n., Bp., 1906

A régi magyar irodalom története; Riedl Frigyes előadása után jegyezte és kiadta Csoma Kálmán; s. n., Bp., 1906

A magyar dráma története; Riedl Frigyes előadása után jegyezte és kiadta Csoma Kálmán; s. n., Bp., 1906

A magyar irodalom története a XVI. században; Riedl Frigyes előadásai után jegyezte és kiadta Csoma Kálmán; s. n., Bp., 1907

A magyar irodalom története a XVII. században; Riedl Frigyes előadásai után jegyezte és kiadta Csoma Kálmán; s. n., Bp., 1907

A magyar irodalom története Zrínyi halálától Bessenyey felléptéig; Riedl Frigyes előadásai után jegyezte és kiadta Csoma Kálmán; Preszler, Bp., 1908

Egy év Szentesen

Első tanári évében, az 1909/1910 -es tanévben Szentesen az állami főgimnáziumban volt helyettes tanár. Egy egyéves külföldi tanulmányúton lévő tanárt helyettesített. Mindkét tantárgyát tanította, osztályfőnök is volt.

Nem derült ki, mikor kapta meg doktori címét, de már *Dr. Csoma Kálmán* néven szerepelt a szentesi gimnázium ez évi évkönyvének tantestületről szóló fejezetében.

Még egy történésről is értesülünk: *„April 8-án felsőbb rendeletre gróf Széchenyi Istvánt, a legnagyobb magyart ünnepeltük halálának félszázados évfordulóján; az ünnepi emlékbeszédet Csoma Kálmán dr. tanár olvasta fel."* A tanév bezárásával megszűnt a munkahelye.

A Csoma-féle ház ma

Hazajött Jászberénybe

Szentesről érkezett Jászberénybe, a József Nádor főgimnáziumba. A jászberényi tanársága tehát az 1910/11-es tanévben kezdődött. Mind a két tantárgyát tanította, sőt a görögpótló irodalmat, a számtant, a 1920-as években pedig az angol és a francia nyelvet is. Az első jászberényi évtől kezdve osztályfőnöki feladatokat is ellátott. Vezette a Gabelsberger-Markovits féle gyorsírás órákat.

A tanórák mellett más feladatokat is ellátott. A tanári könyvtár és a gyorsírás könyvtár őre volt. Több évben az önképzőkör tanárelnökeként erősítette a diákokban *az önképzés fontosságát, életbevágó célját.* Az 1923/24-es tanévben az önképzőkör Madách Imre emlékére *„magas nívójú díszülést"* tartott, melyen *„az Ember Tragédiáját Csoma Kálmán tanárelnök méltatta."*

Az iskolai évkönyvekben, temetéseken méltóan, megható nekrológokban búcsúzott el volt tanáraitól. 1922-ben hunyt el Horváth István természettan-vegytan szakos tanár, akiről a következőképpen zárta a megemlékezését: *„Igazi jász ember volt és igazi tanár. (…) igaz megbecsülés vette körül, míg élt, szeretet és tisztelet kísérte sírjába, sokak kegyeletes hálaérzete őrzi maradandóan emlékét."*

1923-ban Streitmann András mennyiségtan-természettan szakos tanár halálára írt nekrológja pedig így zárul: *„Sok ezer tanítványának hálás érzése őrzi emlékezetét."*

1926-ban halt meg Baranyi Balázs mennyiségtan-természettan szakos tanár. *„Koporsóba zárt testétől Csoma Kálmán dr. búcsúzott az intézet nevében klasszikusan szép és tömör, gondolatokban gazdag gyászbeszéde egy pillanatra átvilágította harmonikus lelki életét és megláthatta őt mindenki érintetlen erkölcsi magasságában* – olvasható az évvégi értesítőben.

Csoma Kálmán is, mint a főgimnázium tanárai több közéleti feladatot vállalt. A helybeli Római Katolikus Kör tagja, Kaszinó Egyesület Választmányának jegyzője, Korcsolyázó Egyesület titkára volt. 1911-ben március 15-én a Kaszinó ünnepi estéjén ő mondott beszédet. Évente vállalt közművelődési előadásokat. 1911. február 22-én *A testi és szellemi munkáról,* 1912. január 25-én *A társadalomról,* 1913. február 19-én *A rómaiak magánéletéről* tartott előadást. Rendes tagja maradt a budapesti Philológiai Társaságnak és az Országos Középiskolai Tanáregyesületnek, de a Magyar Gyorsíró Egyesületnek is rendes tagja lett.

A világháború az ő életét is megváltoztatta. 1915. február 15-től mint önkéntes népfölkelő katonai szolgálatra bevonult a magyar királyi 29. honvéd gyalogezredbe. *„Kiképzés után oktató tiszt lett az önkéntes iskolában, majd az északi harctérre küldetett."* Tartalékos zászlósként a dandár-munkásosztag parancsnoka volt.

1915. június 3-án vagy 4-én orosz fogságba került. Az 1919/20-as iskolai évkönyvben még az áll, hogy orosz fogságban van. Az 1921/22 es tanévben már tanított. A közbeni évkönyvek hiányoznak, így csak feltételezem, hogy 1920-ban vagy 21-ben szabadult meg a fogságából. Jászberényben a Bathó kerti út 2. szám (ma Mártírok utca 6. szám) alatt lakott. A házat 1912-ben árverésen vette meg a csődeljárás alá került Garay családtól.

A 20. század első felében a házhoz óriási telek tartozott, ami lenyúlt a Zagyváig, s saját „kikötője" volt. Ez terület volt a Csoma-kert. Az ingatlant 1955-ben kisajátították, államosították, telkekre osztották, melyekre felépítették a még ma is meglévő házakat.

Réz pecsétnyomó a Horthy Miklós Kollégiumból

1926-ban változás következett be az életében. Az 1926/27-es tanév értesítőjében olvasható: *„November hó végén Dr. Csoma Kálmán r. tanárt Budapestre helyezte át a nm. V. K. Minisztérium, egyben megbízta a Horthy Miklós Kollégium igazgatói teendőinek ellátásával. Az intézet sokoldalúan képzett tanárt vesztett benne."*

Budapesten

A Horthy Miklós Kollégiumot (Állami egyetemi és főiskolai Internátus, Budapest Budaörsi út 59-63.) 1922-ben alapították, ahová műegyetemi és tudományegyetemi hallgató nyerhettek felvételt. A kollégiumi helyre pályázhatott hazafias, erkölcsi szempontból kifogástalan, anyagilag rászoruló, egyetemre beiratkozott hallgató. A pályázati felhívás minden évben megjelent a Budapesti Közlönyben, a Hivatalos Közlönyben. Ennek az intézménynek az igazgatója lett Csoma Kálmán, akit munkája elismeréseként 1936-ban kineveztek gimnáziumi igazgatónak – számolt be róla a Pesti Napló 1936. június 10-én.

Csoma Kálmán az igazgatói munka mellett nyelvi órákat is tartott. A kollégium év közben szinte helyettesítette a családot. Családias ünnepségekre is sor került.

A Pesti Hírlap 1938. december 20-ai számában jelent meg a következő hír: *„A Horthy Miklós Kollégiumban hangulatos karácsonyi ünnepség volt. A kollégium nagy előadótermében a karácsonyfa körül gyülekeztek gróf Ráday Gedeonné, báró Urbán Péterné, Széli Józsefné és igen sokan mások, akiket Csoma Kálmán kollégiumi igazgató fogadott és üdvözölt. Az ünnepi beszédet Nagy Innocent kollégiumi tag mondotta, a MANSZ* (Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetség) *nevében Brossek Rudolfné, a kollégium nevében pedig Rohringer Sándor műegyetemi tanár intézett beszédet az ifjúsághoz. Az ünnepség végén a kollégium hallgatói között szétosztották Horthy Miklósné és a MANSZ karácsonyi adományait."*

A Budapesti Hírlap 1938 májusában tudósított arról, hogy *„A budapesti Horthy Miklós kollégium újonnan átépített házikápolnáját vasárnap szentelte fel Krywald Ottó érseki főbiztos, prelátus. A szertartáson megjelent vitéz nagybányai Horthy Miklósné, a kormányzó felesége, akit Szily Kálmán államtitkárral az élen Füley-Szántó Endre dr. min. tanácsos, Schuler Dezső dr. alpolgármester, Ráday Gedeonné grófné, Tommy Gézáné, Rohringer Sándor, Megyery-Meyer Antal, Csoma Kálmán dr. és Istvánfi József dr. fogadtak. A házikápolna átépítését és díszítését Istvánfi József dr. kollégiumi lelkész kezdeményezésére a kollégium képzőművészeti főiskolai tagjai végezték."*

1944-ben a kollégium igazgatósága még pályázati kiírást tett közzé. Az igazgatója változatlanul a már tanügyi főtanácsosi címmel bíró Csoma Kálmán volt. Sajnos a háború utáni időkből Csoma Kálmánról csak nagyértékű munkájának felhasználásával kapcsolatos hírek kerültek elő.

1940-ben feleségül vette a hat évvel fiatalabb, tiszaroffi születésű Chikán Olga Máriát. A ferencvárosi plébánián volt az esküvőjük június 27-én. Chikán Olga tanárnő volt és Pesterzsébeten a Magyar Királyi Polgári Leány iskolában tanított. A II. kerületi Bem József utcában laktak. Gyermekük nem volt

Csoma Kálmán 1956. március 23-án súlyos betegségben elhalálozott. Felesége 20 év múlva, 1976 december 11-én hunyt el 84 éves korában. A Farkasréti temető csendje őrzi örök álmukat.

Csoma Kálmán *Jászberény nyelve* című műve 110 éve született, s ezzel olyan örökséget adott a jászoknak, melynek eszmei értéke felbecsülhetetlen. Az elmúlt évszázadban a jászok nyelve is nagyot változott. Az ízes tájszólást már ritkán hallani, de azért van még mit menteni. *(folytatás a 8. oldalon)*

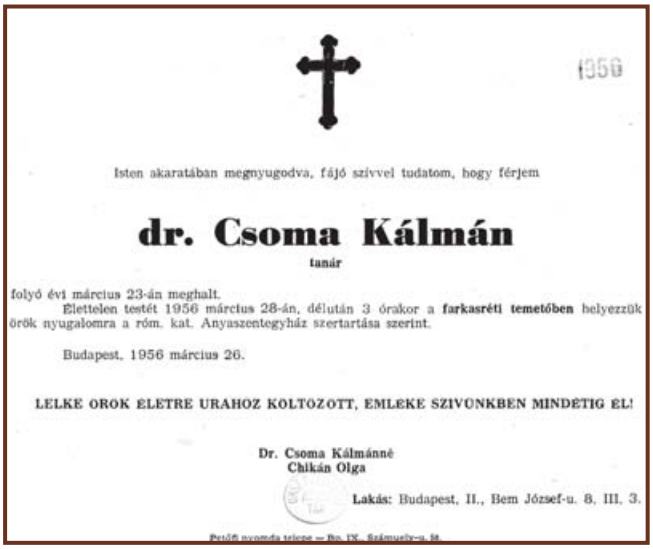

Isten akaratában megnyugodva, fájó szívvel tudatom, hogy férjem

dr. Csoma Kálmán

tanár

folyó évi március 23-án meghalt.
Elettelen testét 1956 március 28-án, délután 3 órakor a **farkasréti temetőben** helyezzük örök nyugalomra a róm. kat. Anyaszentegyház szertartása szerint.

Budapest, 1956 március 26.

LELKE OROK ELETRE URAHOZ KOLTOZOTT, EMLEKE SZIVUNKBEN MINDETIG EL!

Dr. Csoma Kálmánné
Chikán Olga

Lakás: Budapest, II., Bem József-u. 8. III. 3.

Dr. Csoma Kálmán gyászjelentése

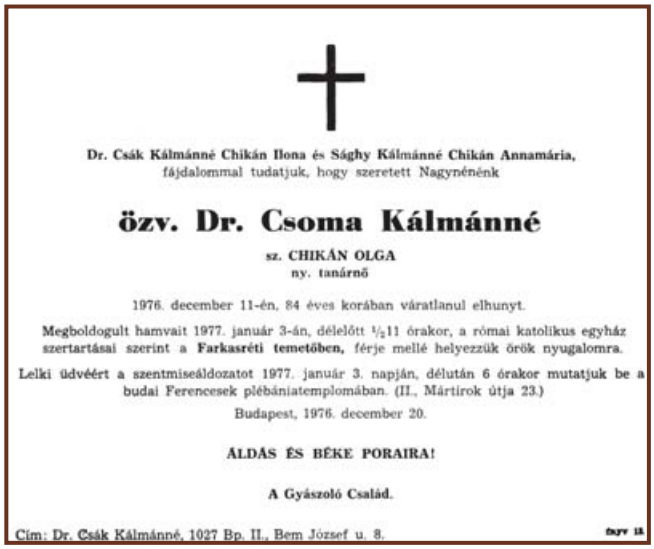

Dr. Csák Kálmánné Chikán Ilona és Sághy Kálmánné Chikán Annamária,
fájdalommal tudatjuk, hogy szeretett Nagynénénk

özv. Dr. Csoma Kálmánné

sz. CHIKÁN OLGA
ny. tanárnő

1976. december 11-én, 84 éves korában váratlanul elhunyt.

Megboldogult hamvait 1977. január 3-án, délelőtt ½11 órakor, a római katolikus egyház szertartásai szerint a **Farkasréti temetőben,** férje mellé helyezzük örök nyugalomra.

Lelki üdvéért a szentmiseáldozatot 1977. január 3. napján, délután 6 órakor mutatjuk be a budai Ferencesek plébániatemplomában. (II., Mártírok útja 23.)

Budapest, 1976. december 20.

ÁLDÁS ÉS BÉKE PORAIRA!

A Gyászoló Család.

Cím: Dr. Csák Kálmánné, 1027 Bp. II., Bem József u. 8.

özv. Dr. Csoma Kálmánné gyászjelentése

(folytatás a 7. oldalról)

Jó lenne, ha Csoma Kálmánhoz hasonlóan minél több magyar nyelvész érezné sajátjának a még meglévő értékek gyűjtését és átadását az elkövetkező nemzedékeknek.

Források:

A jászberényi Magyar Királyi Állami József Nádor Reálgimnázium értesítői 1896 és 1926 között

A MNL Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára dokumentumai

Pénzügyi Közlöny 1885. 390., 1890. 640., 1894. 417.

Magyarország tiszti cím- és névtára - 51. évfolyam, 1944. M. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztérium

Besenyi Vendel helytörténész Csoma Kálmán jászberényi éveivel kapcsolatos segítsége

Földhivatali adatok

Pesti Napló,1936-07-10 / 156. szám

Pesti Hírlap, 1938-12-20 / 288. szám

Budapesti Hírlap, 1938-05-10 / 104. szám

Magyar Nyelv – 77. évfolyam – 1981. P. Lakatos Ilona: Tapasztalatok Jászberény és Nyíregyháza regionális köznyelvi vizsgálatáról

Magyar Nyelv – 95. évfolyam – 1999.1. szám Sebestyén Árpád: Egy nyelvészeti tartozásunk – tudománytörténeti háttérrel

Magyar Nyelv – 30. évfolyam – 1934. Szó- és szólásmagyarázatok 5.

Egyetemes Filológiai Közlöny XXX. évfolyam 1906., XXXII. évf. 1908 V.

Orbán István: Örmény gyökerek és a Kolozsvári Római Katolikus Főgimnázium

Zárszámadás, 1904. Kimutatás a pénzügyminisztériumtól

Jászberény nyelve. Bp. 1908. Franklin nyomda

http://hosokvoltak.blog.hu/2011/12/10/fogimnaziumok_jaszbereny_2

http://lexikon.katolikus.hu/R/Riedl.html

https://jasznaplo.hu/hogy-akarja-tanito-kisasszony

http://www.szentesinfo.hu/mozaik/ekonyvtar/tablokepek.htm

file:///C:/Users/user/Downloads/Pest%20-Pilis-Solt-Kiskun-Várme gye%20általános%20ismertetője%20és%20címtára%20negyedik%20körzet%20Budapest%201931.pdf

http://www.muvelodes.ro/index.php/Cikk?id=1219

Csörgő Terézia
nyugalm. biológia-kémia szakos tanár

JÁSZ-KUN KÖZÉLETI ARCKÉPEK

Úgy érzem, hogy termékeny, teljes életet éltem

Faragó László tanár urat a közelmúltban díszpolgárává választotta Jászberény városa. A hagyományőrző fotográfust, túravezetőt ebből az alkalomból kérdeztük eddigi életpályájáról.

Tanár úr! a címből ítélve az Ön eddigi munkásságára büszke városa. Hogyan érintette Önt ez az elismerés?

Az igazat megvallva szerintem az életműdíj elnevezés jobban kifejezné, azt, hogy miért kaptam. De hát ez a neve, most én voltam a soros, mondja mosolyogva a tanár úr. Innen a következő, a jász származásra vonatkozó kérdéssel rá is tértünk a várossal való szorosabb kapcsolatára.

Faragó László ifjú korában

Bár jász családból származom, de ez érdekes kérdés. Apám ugyanis, bár innen származik, Abonyban született. Hároméves lehetett, amikor visszakerült Jászberénybe. A nagyapám ácsmester volt és lehet, hogy a munkája révén került oda, és ott ismerte meg a feleségét. Anyámnál nincs semmi gubanc, ő egész életét itt élte le. Én is itt születtem 1932-ben, s az egri tanítóképző előtt itt jártam iskolába. Egy kis vargabetűt követően itt is tanítottam. Mivel apám villanyszerelő kisiparos volt, anyám varrónő, így első generációs értelmiségi, s egyben osztályidegen is voltam. A főiskoláról kijőve az állt a káderlapomon, hogy nem vagyok alkalmas pedagógusnak, mert osztályidegen vagyok. Szerencsére volt a Jászságban egy legendás pedagógus, a Sanyi bácsi. Ő azt mondta, hogy nem érdekel, mi van a lapodon, én elhelyezlek Szentandrásra. Ott kezdtem a pedagógus pályámat, s utána kerültem ebbe az eléggé zárt közösségbe. Itt éltem le a hétköznapi életem, ami itt érdekelt, azt megjegyeztem. Végeztem a munkám, mint közember.

Gimnazista társaival

Önt helyi hagyományőrzőként is tisztelik…

A hagyományőrzés, a lovas bandérium, és a többi régi szokás feleleventése ma nagy divat, de én nem erre törekedtem. Soha nem ültem lovon, csupán hálás szemlélője vagyok ezeknek a megmozdulásoknak. Szép, hogy viszik tovább. Én a hagyományőrzés ifjúsági részében vettem részt. Ehhez tudni kell, hogy 1989-ben, amikor megalakítottuk a Magyarország Felfedezői Hagyományőrző Gyermekszövetséget, abba kapcsolódtam be, és ott igyekeztem minél több ismeretre szert tenni. Volt elképzelésem arról, hogy mit szeretnék átadni a gyermekeknek. A szövetség elnöke történelemtanár volt, majd az Őrsvezető című lap főszerkesztője is lett. Ő is adta az ötleteket, hogy mely területtel érdemes foglalkoznunk. Szintén jól ismerte a gyerekeket, így tudta, hogy milyen témákra fogékonyak, s ezeket maximálisan ki is használtuk.

Ilyen volt például az olyan népi játékok felelevenítése, amit a mai gyerekek már nem is ismernek, mint a métázás, pilinckázás. Népijáték-olimpiákat is rendeztünk több helyen, mellette felelevenítettünk számos néphagyományt, régi történetet, mesét. A gyerekek mindre vevők voltak, én meg elmondhatom, hogy azokban a szerencsés években tevékenykedtem, amikor még nem dívott a számítógép. Ilyen dolgokba is be lehetett vonni őket.

Egy régi oldalkocsis motorkerékpáron

Meddig tartott ez a hagyományőrzés?

Utána, ahogy nyugdíjba mentem, megszűnt ez a tevékenységem. Helyette természetjárással, turisztikával kezdtem foglalkozni. Akkor voltak az úgynevezett úttörő vándortáborok, tíz-húszfős társasággal barangoltunk az országban. Ugyan nem mi kezdeményeztük, de Berényből indult el az úttörő kéktúra mozgalom. Tavalyelőtt rendeztünk a fotóanyagából egy kiállítást az Ifjúsági Házban, amelyik kimondottan követi az útvonalát. Azon mentünk végig a képekben. Ez egy hatvan, vagy nyolcvan képből álló nagy anyag volt. Háromszor jártuk végig az országos kéktúrát, mert mindig sikerült akkora társaságot összeszedni, hogy elindulhassunk. Nem voltak komfortos körülmények hozzá, de ezt nem is igényelték a gyerekek. Általában iskolák tantermeiben a padlón, pokróc alatt aludtunk, vagy ha nagyon jól ment a sorunk, akkor turistaházakban, kulcsos házakban kaptunk éjjeli szállást. A gyerekek egyáltalán nem idegenkedtek ettől, azt is elfogadták, hogy gyakran mi magunk főztünk magunkra. Akkor még nem volt a maihoz hasonló kiterjedt a vendéglátás, de néha megengedhettük magunknak azt is, hogy valamilyen egyszerű étteremben étkezzünk. Többnyire boltokban szereztük be a hideg élelmet.

Akkor még dívott a kannás tej, s ha akadt tehenes gazda a pici faluban, akinek volt tehene, akkor megbeszéltük vele, s minden reggel jött a huszonöt literes kannával és kiszolgált bennünket. Körülbelül ilyen kapcsolatban voltam ezzel a másik területtel.

Ez a túrázó csapat később is kötődött valahogyan egymáshoz?

Igen, annyira, hogy amikor ezek a gyerekek középiskolások lettek, a mag akkor is megmaradt. Akkor még létezett az Eisenach-Budapest közötti, Csehszlovákián, Lengyelországon át menő, több ezer kilométeres, ragyogó jelzésekkel ellátott tíz, tizenkét napos nemzetközi túra. Ezt is végigjártuk velük. A térképeket beszereztük hozzá, csupán a tetthelyeken okoztak a nyelvi nehézségek némi bonyodalmat. Szerencsére volt egy Lengyelországból bevándorolt jászdózsai pedagógus hölgy ismerősöm, aki rengeteget segített a levelezésben és a telefonálásban. Soha nem maradtunk fedél nélkül. Ennek a túrának voltak különféle ünnepeken átadott rangos elismerései is, amiket nagy büszkeséggel vettek át a gyerekek.

A focicsapat tagjaként

A túrázásnak volt-e jellemformáló ereje?

Hogyne! Ezt mi sem bizonyítja, hogy volt olyan gyerek, akiből ennek hatására erdőmérnök, a másikból meg erdészeti technikus lett. Ott szívták magukba a természet illatát. Persze lettek orvosok, meg más foglalkozásúak is, de tény, hogy ez a túrázás nagyon összetartotta a társaságot. Volt köztük egy, sajnos fiatalom elhunyt tanítványom. Ő bírta fizikailag legjobban a menetet, de mellette volt egy másik jó tulajdonsága is. Ő tudott legjobban tájékozódni. Mindig előrement, s amikor odaértünk, nekünk már csak el kellett foglalni a helyünket.

Azóta változott a fiatalság?

Föltétlenül. Az unokáimon is látom ezt, holott ők nem rabjai a számítógépnek, bár nagyon okosan használják. Abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy az egyik budaörsi gimnáziumban tanító lányom is nagy turista volt, és ezt örökölte a család. Egy ilyen kis közösségben is tudom érzékelni a gyerekek érdeklődését. Az egyik Pécsett földrajz szakon végzett, minden évben voltak terepbejárások az egyetemen. Ő vitte tovább ezt a vonalat, most egy japán turisztikai cégnél dolgozik. Akarva, akaratlan a természettel és a turisztikával kapcsolatban él. A kisebb ugyan más érdeklődésű, de a testvérével ő is járja az országot. Nagyon jól elvannak és sok élménnyel, rengeteg fényképpel térnek mindig haza. Az én véleményem szerint ez sokkal nagyobb élményt ad, mint ha valaki számítógépen bejárja a világot, de közben ki sem mozdul a szobából. Az utóbbi miatt nem véletlen, hogy jórész elsorvadt a fiatalok természetjárása, bár most próbálják feleleveníteni az úgynevezett gyermek vándortáborokat. Ehhez még létezik két, az úttörőktől örökölt objektum, a zánkai és a csillebérci. Ott viszik tovább ezt a vonalat.

(folytatás a 10. oldalon)

(folytatás a 9. oldalról)

Többször említette a fotózást, aminek úgy tudom szintén fontos szerepe van az életében…

Valóban, s ebben mindenevő vagyok, sokféle témát örökítettem meg a pályám során. Negyven évig sportfotózással foglalkoztam, a jászberényi

Faragó László a fényképezőgépével
Fotó: Demeter Gábor

sportélet eseményeit dolgoztam fel. Amikor megszűnt ez a lehetőség, akkor fordultam a természetfotózás felé. Ez abból is adódott, hogy amikor jártuk a természetet az ember mindenfelé érdekes virágot, vagy távoli tájakat látott. A következő kiállításom, valószínűleg az utolsó, egyébként a Bükki vadvirágok címet viseli.

A Vásárhelyi emléknaphoz kötődik, mert tudni kell, hogy Vásárhelyi István, a nagy polihisztor, aki harminc évig a Lillafüredhez közeli, Garadna-völgyi pisztrángtelepen ténykedett, jászberényi születésű volt. A tudós emberek nem ismerték el a tevékenységét, pedig hal témában világhírű volt. Azt az emléktáblát, amit a Garadna-völgyben állítottak neki, azt sem a tudósok, hanem a miskolci horgászegyesület csináltatta. Az utódja szerencsére ápolja ezt a ha-

gyományt. Vásárhelyi most kapott egy részt a miskolci Hermann Ottó múzeumban, ott állították ki az anyagát. A fia, aki megígérte, hogy az anyagot átadja Jászberények, sajnos most halt meg. Vásárhelyi egyébként református családból származott, református tanító volt az apja. Az itteni református templom közvetlen szomszédságában volt az egykori iskolája, amit sajnos lebontottak. Az Apponyi iskolában egy gyönyörű emlékkertet alakítottak ki a tiszteletére, amihez a Bükkből hoztak egy százéves fatörzset, A rajta levő márványtábla, meg a róla elnevezett utca utal nálunk a tevékenységére. Azonkívül több helyi kiadvány is szól róla, többek között a múzeumban dolgozó, és írói vénával megáldott Buschman Ferenc tollából. Miután ötven éve hunyt el, úgy gondoltuk, az iskolában levő bükki virágok kiállítással emlékezünk most rá. Az anyagot augusztusban a Lehel Vezér Gimnázium aulájában állítjuk ki, majd szeptembertől pedig a Hamza múzeum ad neki otthont.

A sport- és a természetfotózáson kívül milyen témák ragadták még meg Tanár Úr érdeklődését?

Erdélyben járva kimondottan portréfotóval foglalkoztam. A székelyek közt ragyogó arcokat lehet találni, s akkor abból csináltam önálló kiállítást.

Mi a véleménye a portrék alapján? Létezik olyan, hogy magyar karakter?

Ezzel nem így foglalkoztam, de a Székelyföldet járva ilyen arcokkal kellett, hogy találkozzak. Bár nem azért fotóztam őket, hogy ez magyar, vagy székely ember. Karakteres, érdekes arcok voltak. De egyik, sajnos mozgássérült rokonomról arra is rájöttem, hogy milyen fantasztikus a kezeket is megörökíteni. Neki az volt a közlekedési eszköze. Ezek a képek arcok-kezek címszó alatt futottak.

Említette a templomokat is…

Mikor bejártam Európát, megfogtak az egyházi emlékek, a templomok, katedrálisok is. Európa templomai címmel belőlük is volt önálló kiállításom. Eljutottam Franciaország legnyugatibb részéig és láttam, hogy milyen fantasztikus a nyugati gótika. Kiélhettem magam benne. Akkor még fekete-fehér képekben gondolkodtam, és a negyvenszer ötvenes nagyításokat saját magam laborálva hoztam össze ezt az anyagot.

Mondják, hogy a gótika kőbe faragott ima, a reneszánsz nem Istenről, hanem az emberről szól, a barokk meg érzelmi stílus…

Ez igaz. Azért nem szeretem a barokkot, mert meztelen fenekű angyalkákkal igyekszik azt elmondani, amit a gótika kevés freskóval ki tud fejezni. Ma egyre nagyobb kultusza van a gótikának, de sajnos a török miatt nálunk kevesebb van belőle. A magyar gótika egyszerűbb, de itt is vannak csodálatos dolgok. Például a jáki templom, vagy a bélapátfalvi apátsági templom. Ez egy 1230-ban épült csodálatos templom, amit a Franciaországból idejött szerzetesek építettek. Nincs tornya, és érdekes módon nem is hiányzik róla. Ez az építészet is megfogott engem.

Mik a további tervei Tanár Úrnak?

Mindent átadok a Jász Múzeumnak. A fotóimat már ott tárolják, lassan hely se lesz rá, hogy elhelyezzék. A mostani körülbelül a hatvanadik kiállításom volt, mellette csináltunk egy nagyon

szép anyagot a természetvédelmi területekről, ami már elfogyott, Talán néhány darab van még a múzeumban.

Ha Tanár Úr visszatekint az eddigi életére, boldog, elégedett embernek érzi magát?

Nézze, a pályámat én választottam, így valami kötődésem van az emberek felé. A családom eléggé pedagóguscsalád, öröklődött a hivatásom.

Bathó Edittel a Jász Múzeumban a 80. születésnapján 2014-ben Fotó: Bugyi Gábor

A díszpolgári kitüntetés átadása 2018-ban. Fotó: Baráth Károly

A képeim, ahogy magam is, különböző országokba jutottak el, s a szolnoki díszalbumban könyv alakban is megjelentek. De közölte őket a sajtó is, a Redemptio című honismereti lap már huszonötödik éve hozza őket. A Berényi Kármentő című városvédő lapnak tíz évig voltam a felelős szerkesztője, az én gondom volt, hogy olyan érdekes képi és írásos anyag jöjjön össze benne, amit rajtam kívül más is hajlandó elolvasni.

Alapító tagja vagyok a 31 éve működő jászberényi Városvédő és Szépítő Egyesületnek, s ugyancsak alapító tagja voltam a már megszűnt szolnoki Jászkun fotóklubnak. Most úgy gondoltam, szép zárás lenne, ha a bükki virágokkal hozakodnék elő. Azzal soha nem foglalkoztam, hogy boldog elégedett vagyok-e. Soha nem tartottam magam fontos embernek. De úgy érzem, hogy termékeny, teljes életet éltem.

Szathmáry István újságíró

VERSELŐ JÁSZOK ÉS KUNOK

HAJNALI REMÉNY

Ma még itt vagyok, enyém e nap,
S a remény; holnap is megvirrad,
Bár tányért senki nem tesz elém,
Azért csöndesen eléldegélek én.

Madárdal ébreszt, hajnali derengésben,
Apró szivárványok
minden harmatcseppben,
Ezernyi fűszálon csillogva,
mint tünemény;
– Hát akarhatok még ettől többet én?

Szirmait kibontó, megannyi virágszál,
Hangtalan köszönve, jó reggelt kíván,
S a vidám szellő lombok közt osonva,
Üzenetet hordoz; most kel fel a Nap!

Tűnőben a párákba vesző messzeség,
És lassan szétterül az áradó melegség,
Nyüzsgésre vált minden éjjeli álom,
S én felsóhajtok:
– De jó, hogy mindezt még újra látom!

Ma még itt vagyok, hát enyém e nap,
S benne a remény;
holnap is megvirrad!

Buschmann Ferenc (Jászberény)

BETLEHEMBEN

Elcsendesült már a világ,
csillag gyúl az égen,
Fagyos téli éjszakában
senki sincsen ébren.

Betlehemi égbolt felett
harsonaszó zendül,
Angyalsereg boldogságos
üdvözlete csendül.

Örvendjetek, kis Jézuska
most született éppen!
Mindannyian áhítattal
vártuk őt már régen,
Istállóban megpihenve,
száraz szalmán alszik,
Jászol mellett éjsötétben,
furulyaszó hallik.

Nincsen néki csizmácskája,
nem szomorú mégsem,
Tudom ő lesz a Megváltónk,
ahogy álmát nézem,
Jó pásztorok türelemmel
ezt a napot vártuk,
Földön túli szeretettel
szívünket kitárjuk.

Istenfia megérkezett,
itt van, érted s értem,
Valahányan áldunk téged,
ím, az esti fényben,
Pásztor, s király szeretetben
boldog jövőt remél,
Égi dallam Megváltónak
eljöttéről mesél.

Tóth Marianna (Kunszentmáron)

SÁRGA POMPÁZAT

Avar illatos leveleken
sétáltam az őszi színeken.
Csengő-zengő hangok
daloltak, mint a lanthúrok.

Gereblyénk óriási fésű.
Az évszak pompás fodrász.
Természetes frizurája élethű.

Levélcsúzdán siklunk.
A családdal nevetünk, kirándulunk.
Belélegezzük a sárga pompázatot,
mint megannyi lepréselt pillanatot.

Szél borzolja a lombokat,
megcsiklandozza homlokunkat,
mosolyra deríti arcunkat.

Nyár és tél között
az ősz vígan így mulat.
Szőlőszemekből must fakad,
ki iszik borából nyelve elakad.

Utasi Abigél Kincső 10 éves (Jászberény)

25 éves a Jászkunság honismereti lapja

Bensőséges ünnepségre került sor november 21-én a Jász Múzeumban. A honismereti mozgalom lelkes hívei gyűltek össze: kutatók, szerkesztők, a Redemptio lap terjesztői, olvasói, a cikkek írói, szervezők, támogatók, hogy meghallgassák Hortiné dr. Bathó Edit, a Redemptio újság egyik alapítója, jelenlegi szerkesztője számvetését a lap negyedszázados működéséről. Nem könnyű az eredmények felsorolása, hiszen 25 év alatt sokan sok eseményről, eredményről írtak, jelentették meg a legújabb kutatási eredményeiket, közöltek fotókat, történelmi dokumentumokat, mindezzel színesítve, gazdagítva megyénk történelmi ismereteinek tárházát. Az alapító és kiadó Jász Múzeumért Kulturális Alapítvány alapítói célját betartva nagyban hozzájárult a megyében élők lokális ismereteinek gazdagításához, a nemzeti történelmi tudat erősítéséhez. Nyugodtan kijelenthetjük, hogy napjainkban Magyarországon a kistáji, néprajzi csoportok legkarakterisztikusabban a Jászságban és a két Kunságban jelenítik meg önmagukat. A hagyományőrző csoportok aktív tevékenységén túl ez megmutatkozik a könyv- és lapkiadásban, a kulturális és a tudományos életben is. A kun, jász és jászkun tudat szervesen összekapcsolódik a magyarság tudattal, így része a magyar nemzeti kultúránknak.

Csörgő Terézia ny. középiskolai tanár, Dr. Bartha Júlia etnográfus, Ézsiás István emeritus jászkun főkapitány, Dr. Debreczeni-Droppán Béla, a Honismereti Szövetség elnöke, Farkas Ferenc, a Jászsági Önkormányzatok Szövetsége elnöke *Fotó: Bugyi Gábor*

A rendezvény szervezői nagy körültekintéssel állították össze a programot, hívták meg az előadókat és a résztvevőket. Hortiné dr. Bathó Edit visszaemlékezett a lapalapításra (a Muhoray Györggyel történt beszélgetésre), részletesen bemutatta a lap szerkezetét, az időközben történt változtatásokat, a lap fejlődését.

Néhány adat: A kezdeti 12 oldalas egy színnyomással készült újságból időközben 32 oldalas, rendszeresen megjelenő színes kiadvány lett. Az olvasói népszerűségét mutatja, hogy ma már általában ezer példányban évi hat alkalommal jelenik meg. Eljutnak a lapszámok önkormányzatokhoz, oktatási és kulturális intézményekbe, civil szervezetekhez. Rendszeres előfizetők, vásárlók önkéntes terjesztői hálózaton keresztül vagy postai úton kapják meg. Elmondhatjuk, hogy kiválóan szervezett és biztos társadalmi és támogatói háttérrel rendelkezik a Redemptio. Az igények növekedése és társadalmi hasznossága pedig jövőjének biztos záloga.

Jelen ünnepségen a kiadó köszönetet mondott mindazoknak (szerzők, fotósok, technikai segítők, nyomdai kivitelezők, támogatók, terjesztők), akik bármilyen formában hozzájárultak az elmúlt negyed században a Redemptio megjelentetéséhez. 59 fő vette át az emlékoklevelet és az Oszvald Nándor ötvösművész által tervezett jásztulipán aranyozott ezüst kiűzőt. A résztvevők pedig örömmel fogadták munkájuk megbecsülésének ezen gesztusát.

Jász tulipános kitűző

Az ünnepség résztvevői *Fotó: Bugyi Gábor*

Dr. Örsi Julianna
társadalomkutató

Kun emléknap Kunmadarason

A kun szellemiség és azonosságtudat jegyében 2018. október 26-án kun emléknapot tartottunk Kunmadarason. A nagyközség lakói a kun műveltség számos emlékét napjainkig megőrizték, némelyik elemét még gyakorolják is. A földrajzi hely és a településnév is erre kötelez. Ezért a Kunmadarasi Honismereti Egyesület úgy határozott, hogy csatlakozik az „újkori kunképet", kőszobrot állító kun településekhez.

A kunképet a Kunmadaras – Kunhegyes – Tiszaszentimre közutak találkozásánál, hitvilági jelentésének megfelelően a temető előtti ligetes területre állították fel. A kőszobrot a kun szellemiség őrzőjeként tisztelt Györfi Sándor Kossuth-díjas szobrászművész alkotta.

Az ünnepségen Dr. Bartha Julia keletkutató, etnográfus emlékeztette a jelenlévőket nagy múltú kultúránkra.

„A kunok, ez a kipcsak – török nép közel 800 éve települt be Keletről a Kárpát-medencébe, és lett ennek a hazának minden történelmi korban legbátrabb védelmezője."

A kunképet Kovács Sándor országgyűlési képviselő, a Kunszövetség elnöke adta át a lakosságnak. A szoboravatást követően a községháza dísztermében „A kunok hazája" című dokumentumfilm vetítésére került sor. A filmet Dr. habil Őrsi Julianna társadalomkutató, nyugdíjas múzeumigazgató ajánlotta a népes érdeklődő tábor figyelmébe, hangsúlyozva a film nemes és tartalmas voltát, szép képi világát, amelyek jól segítik a korhű képzetek kialakítását. Karácsony Sándor rendező sok mindent megérzett és megértett az életünkből. Valószínűleg ennek köszönhető, hogy a nagyközségben 2018. december 1-jén másodjára levetített film is teltházat vonzott és nagy tetszést aratott.

Kovács Sándor országgyűlési képviselő, a Kunszövetség elnöke átadja a kunszobrot a nagyközség lakosságának ***Fotó: Lengyel Máté***

„A kunok hazája" című dokumentumfilm kunmadarasi bemutatójának nézőközönsége ***Fotó: Lengyel Máté***

Laczkó Tóth Bertalanné,
a Kunmadarasi Honismereti Egyesület elnöke

Múltra épített jövő
Tudományos konferencia Szolnokon

2018. november 9-én a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Egyesület és a Túrkevei Kulturális Egyesület a szolnoki Damjanich János Múzeumban fogadta a Tudomány napi konferencia érdeklődőit. Az idei rendezvény mottója: Múltra épített jövő – Értékőrzés, helyi tudás emlékeinek átadása.

Csönge Attila, a JNSZ Megyei Levéltár igazgatója megnyitja a tudomány napi konferenciát. Jobbra dr. Örsi Julianna társadalomkutató Fotó: Bugyi Gábor

Csönge Attila, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár igazgatója megnyitó beszédében a levéltárak, múzeumok, könyvtárak együttműködésének fontosságát hangsúlyozta a helytörténeti gyűjtések szempontjából. Igen színes volt a paletta az előadók foglalkozását és az általuk képviselt tudományágak szempontjából. Elhangzottak néprajzi, régészeti, iskolatörténeti, kultúrtörténeti, természettudományi előadások, de képviseltette magát a könyvtár, a felsőoktatás, és a honismeret is.

Elsőként Károly Nóra, a Verseghy Ferenc Könyvtár helytörténeti gyűjteményének vezetője mutatta be az intézményben 1954-óta működő gazdag helytörténeti gyűjteményt, mely 2014-ben bekerült a szolnoki és a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Értéktárba is. Az elmúlt két évtizedben a digitalizálás és az internet nyújtotta lehetőségeket kihasználva távolról is elérhető online gyűjteményt építettek ki, ezáltal is segítve a szakemberek és a helytörténet iránt érdeklődők munkáját. Az előadó részletesen bemutatta az adatbázisukat, elektronikus gyűjteményüket (E-könyvtár, Szolnok Tár, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei wiki stb.) A helyi történelmi eseményekről is létrehoztak egy emlékoldalt, mely folyamatosan bővíthető. A megye szellemi életében évtizedek óta meghatározó szerepet játszó kulturális kiadvány, a Jászkunság összes eddig megjelent számát elérhetővé tették digitális formában.

Dr. S. Kovács Ilona néprajzkutató Fotó: Bugyi Gábor

Herbály Katalin főiskolai tanár: Az értékmentés módszertana a felsőoktatásban címmel tartott előadásában bemutatta azokat a lehetőségeket, melyekkel alapos, sokoldalú ismereteket szerezhetnek a hallgatók a vidéki Magyarország rejtett értékeiről. A tanulmányutak, kutatótáborok célja, hogy a fiatalokat kimozdítsa az egyetem falai közül, és személyes tapasztalatok, megélt élmények útján fedezzék fel a vidék sokszínűségét, a benne rejlő turisztikai lehetőségeket. A hallgatók a kutatótáborokban és saját környezetükben interjúk, fotók készítésével alaposan megismerik a helyi közösségeket, értékeket. A gyűjtött adatokat dokumentálják, bemutatják, melyek irányadók lehetnek jövőbeni vidékfejlesztő munkájukban.

Dr. S Kovács Ilona néprajzkutató színes előadásában a magyar népművészet egy kevésbé ismert táji stílust képviselő darabjáról, a karcagi fedeles kiskapuról, és a hozzá kapcsolódó nagykapu oszlopokról osztott meg velünk hasznos ismereteket. Ez utóbbiak használata 1821-ben kezdődött, ami tükrözi azt a változást, ami Karcag udvarszerkezetében ment végbe a 18–19. század fordulóján. Az elinduló modernizálódás hatására felértékelődött az udvar gazdasági szerepe. A kerítésnek, nagykapunak, fedeles bejárati kapunak védelmi, kulturális, identitást, és társadalmi státuszt hordozó funkciója is jól érzékelhető. A helyi kis-és középparasztoknál jelennek meg a fedeles kiskapuk, a

l9. század utolsó harmadában és a 20. század elején helyi fafaragók keze nyo-

mán. Az előadó részletesen bemutatta a kapu és nagykapu oszlopok szerkezetét, díszítményét, stílusbeli jellegzetességeit, valamint jelenkori utóéletét.

Dr. Örsi Julianna társadalomkutató alföldi kutatásait felhasználva beszélt arról, hogy mely tényezők, és hogyan befolyásolták a család belső rendjét a 20. században. A világháborúk, gazdasági válságok, rendszerváltozások túlélésre, mobilitásra kényszerítették az egyént, családokat, ezáltal megváltozott a hagyományos parasztcsalád működése. A nők sok esetben családfenntartóvá váltak, ami maga után vonta emancipációjukat. A rendszerváltás után a családi kötelékek felbomlanak, a fiatalok külföldön keresik a megélhetési lehetőségeket, így a hagyományos értelemben vett család is megszűnőben van.

Dr. Bagi Gábor történész mueológus *Fotó: Bugyi Gábor*

Dr. Bagi Gábor történész: Konzervativizmus és a Jászkunság című előadásában a polgári átalakulás folyamatát, tényezőit vizsgálta.

Dr. Tóth Albert nyugalmazott főiskolai tanár előadásában a táj fogalmának tisztázására vállalkozott a Tisza-völgy értelmezése kapcsán.

Dr. Tóth Csaba Albert régészeti előadásában az alföldi kurgánok geoarcheológiai vizsgálatával ismertette meg a közönséget. Két, a Hortobágy keleti területén álló halmot (a Szálka – és a Vajta – halmot) vizsgálta geofizikai eljárásokkal. E modern vizsgálati módszer lehetővé teszi, hogy a felszínt minimális bolygatással, szinte roncsolás mentesen tárják fel a halmokat.

Kovács János helytörténész két párhuzamos példát felhozva – a debreceni Református Kollégium és a mezőtúri Református Kollégium, valamint a hortobágyi Kilenclyukú híd és a karcagi Zádor híd vonatkozásában – vizsgálta a Mi a régibb, mi a híresebb? problematikáját. E négy épített örökségünk közül azok épültek be inkább a köztudatba, melyek híres magyar költők, írók klasszikussá vált műveiben szerepeltek (Petőfi Sándor, Jókai Mór, Szabó Magda, Móricz Zsigmond, Szép Ernő stb.), noha a kevésbé közismert mezőtúri kollégium és a karcagi Zádor híd régebbi építésűek. Az előadó hangsúlyozta, hogy a helyi értékeinket minél szélesebb körben kell népszerűsíteni, függetlenül attól melyik a régibb és melyik a híresebb.

A konferencia résztvevői *Fotó: Bugyi Gábor*

Rideg István kultúrtörténeti előadásában a népi írók aktualitását hangsúlyozta, szembe állítva a globalista, egoista nézeteket valló médiát, és a nemzeti értékeket hirdető népi írókat (Illyés Gyula, Veres Péter, Féja Géza stb.) Szociográfiáik mai napig hatnak a Nagykunságban.

Pásztor István Zoltán: a Települési értéktáraktól a Hungarikumokig című előadásában szemléletesen mutatta be a nemzeti értékpiramis rendszerét, és felvázolta az „alulról történő építkezés" folyamatát. Esettanulmányában az Abádszalóki Települési Értéktár Bizottság eddigi tevékenységét ismertette.

Zádorné Hámori Ildikó helytörténeti kutató a Tiszafüreden újraindult katolikus iskola tevékenységét mutatta be. Számos példát felhozva beszélt arról, miként elevenednek fel a régi hitbéli értékek, és válnak a mai ifjúság műveltségének szerves részévé (Rózsafűzér Társulat létrehozása, kegyhelyek megismertetése, reggeli közös imádságok az osztályokban, jeles napokhoz kapcsolódó dramatikus játékok, mint a pásztorjáték, keresztjárás, barkaszentelés feleleventése stb.) E nevelés eredménye többek között a keresztelések, elsőáldozások számának növekedésében, az egymás iránti tisztelet betartásában nyilvánulnak meg.

Fodor István Ferenc helytörténeti kutató, a jászjákóhalmi helytörténeti szakkör kutatómunkájának módszeréről beszélt egy kiragadott tárgy (jégtörő bárány) kapcsán.

A konferencián különböző tudományágak képviselői tartottak tartalmas előadásokat az értékőrzés, átadás fontosságáról, annak különböző módjairól, mely sok hasznos információt nyújtott a közönség soraiban ülő hallgatóság számára is. Az előadások kibővített formában a Jászkunság című évkönyvben kerülnek kiadásra.

Kókai Magdolna etnográfus

Kunok hazája – Filmbemutató Karcagon

Ritkaságszámba menő ünnep volt 2018. október 19-én Karcagon. Egy történeti-néprajzi csoportról, a kunokról szóló film bemutatóját tartották a Nagykunság fővárosában. Azok az emberek – fiatalok és idősebbek egyaránt – gyűltek össze a Déryné Művelődési Központ színháztermében, akik a film szereplői, akik a „Kétkunság" értékeinek hírvivői, a helyi hagyományápolás, -értékőrzés szószólói. Sokan közülük ezúttal is magukra öltötték a cifraszűrt, a pitykés lajbit, a kunhímzéses blúzt, az ezüstpitykés mentét, a keleti harcosok ruháját. A jelenkori kunkapitányok ünnepi zsinóros atillájukon büszkén viselték a kapitányi medáliát. A 400 főt befogadó színházteremben ott voltak a helyi és környékbeli érdeklődők is, de ott volt dr. Kásler Miklós, az Emberi Erőforrás Minisztere is. A film kezdeményezője, dr. Fazekas Sándor országgyűlési képviselő köszöntötte a megjelenteket.

Kunok – falfreskó Kakaslomnic (Szlovákia) *Fotó: Karácsony Sándor*

Három éves kitartó munka után elkészült és bemutatták a *„Kunok hazája"* című ismeretterjesztő dokumentumfilmet, amelyet Karácsony Sándor rendezett és fényképezett. A film tudományos igénnyel készült, amit az is igazol, hogy neves szakértők (dr. Fazekas Sándor országgyűlési képviselő, dr. Pálóczi András régész, dr. Örsi Julianna társadalomkutató, dr. Tóth Albert biológus) adtak javaslatokat, véleményezték a készülő munkát. A szakmai segítők között ott találjuk dr. Bartha Júlia és dr. Bathó Edit néprajzosokat, a térségben működő civil szervezeti vezetőket, múzeumi, és tájvédelmi szakembereket a Hortobágyi, a Kiskunsági és a Duna-Ipoly Nemzeti Parkokból, az Ópusztaszeri Történeti Emlékparkból. A Magyar Nemzeti Múzeum, a szolnoki Damjanich János Múzeum, a karcagi Györffy István Nagykun Múzeum, a kiskunfélegyházi Kiskun Múzeum, a szegedi Móra Ferenc Múzeum, a Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár műtárgyainak felhasználásával, a jászkunsági kutatók ismereteikkel, írásaikkal, digitális archívumukkal, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Egyesület könyveivel járultak hozzá a tudományos ismeretek közvetítéséhez. A szövegkönyvet Novobáczky Sándor írta.

Balról jobbra Szőke Pál színművész, dr. Fazekas Sándor országgyűlési képviselő, Aigul Kazhenova, Karácsony Sándor filmrendező, Novobáczky Sándor újságíró a Kunok hazája című film bemutatóján *Fotó: Almási Zsuzsa*

A szereplők hosszú sorát a Kunságban élők adják, a történelmi jeleneteket Aigul Kazhenova (kazah), Benkő Bence, Szelle Alexander, az Iloncsuk Szabadcsapat és a Pusztai Róka Nomád Hagyományőrző Egyesület tagjai játszották. A narrátor Csernák János színművész volt, a krónikaírót Szőke Pál, a békéscsabai Jókai Színház művésze alakította. Györfi Sándor Kossuth-díjas szobrászművészt – aki a „kunszobrok" alkotója – ezúttal is egy újabb alkotása közben láthatjuk. A szereplők között vannak földművesek, pásztorok, mesteremberek (pl. Czupp Pál kunhegyesi fafaragó, Luka Lajos túrkevei kerti bútor készítő, Sárándi István kovács), túrkevei és kunmadarasi hímzők, kisújszállási és túrkevei néptáncosok és lovas hagyományőrzők. Mintegy másfélszázan szerepeltek, közreműködtek e film készítésében.

A rendező mesterien bánt mind a fényképezőgéppel, mind kamerájával. Különösen erős a film témájának természetrajzi megközelítése: a gyérnövényzetű homokbuckák a Kiskunságon, a kunhalmokkal tarkított nagykunsági mező, a tikkadó hőségben repedező szikes föld, a halban gazdag tó – az Alföld megannyi értékét és szépségét tárja elénk. Aki eddig egyhangú síkságnak látta a tájat, most rácsodálkozik annak szépségére, gazdagságára. A kövér birkanyájak, a nyargaló kecses lovak, a szürkegulya látványa is igazolja a természet bőségét, amelyet az itt élő ember mindig kihasznált. Miközben többszázéves templomfalai között középkori freskókon (Kakaslomnic) jelennek meg a nomád kun harcosok, kései utódaik büszkén ülik meg lovaikat a 21. században. Az agg krónikaíró pedig lúdtollal vési pergamenre az ócsai református templom 800 éves falai között a kunok különös történetét. Mondanivalója: A 13. században betelepülő kunok hazát

kerestek és találtak a Kárpát medencében. Önállóságot kértek és kaptak a magyar királyoktól, de ezért áldozatot, mindenkori katonáskodást is vállaltak a magyar hazáért. Ezen különös jogállapotra, az önállóságra, szabadságra mindenkor nagyon ügyeltek. Az asszimilálódó kun falvak, nemzetségek fogyatkozó népe amikor veszélybe került a kiváltsága – képes volt összefogni és kitartó küzdelem árán, anyagi terhet is vállalva – 1745-ben visszaváltotta a kiváltságát. A redempció történelmi jelentősége éppen abban van, hogy a helyi közösségek demokratikus intézményrendszerének, a Jászkun Hármas Kerületnek a létrejöttével megnyitotta a polgári fejlődés útját. Ezt a különutat járták a jászkunok 1876-ig. A jogi keretbe ágyazott, területhez kötődő kiváltság sajátos öntudatot alakított ki a Kunságban élőkben. Így a „mi-tudat" a keleti nomád hagyomány-elemek mellett redemptus öntudattal is bővült. Mindezt jól mutatják a film pillanatképei az itt tevékenykedő hagyományőrzőkről. A kiskunsági, nagykunsági és a Bácskába kitelepült kun utódok, a film szereplői ma, a 21. században is büszkén vallják magukat kunnak. Ezt a szellemi örökséget hűségesen ápolják és adják tovább utódaiknak. „Kunok maradunk a XXI. században is" – vallják meggyőződéssel a film alcímében is. A film készítői és szereplői, közreműködői pedig ezzel az ismeretterjesztő dokumentum filmmel a *nemzeti-tudat* gazdagításához, erősítéséhez járulnak hozzá.

A karcagi filmbemutatót a többi nagykunsági, kiskunsági és bácskai településeken továbbiak követik.

Az Iloncsuk Szabadcsapat ***Fotó: Karácsony Sándor***

Pásztorok ***Fotó: Karácsony Sándor***

(Elkészült egy vándoroltatható kiállítás is a témából, amelynek első bemutatója Karcagon volt 2018. december 11-én.)

A rendezők, közreműködők remélik, hogy mindkét kulturális terméket az általános és középiskolákban beépítik a helyi tantervekbe (történelem, földrajz, honismeret órák tananyagába). Remélhetőleg a továbbiakban valamelyik televízió is műsorára tűzi, hogy országvilág láthassa és mintául szolgálhasson a hazaszeretetre nevelésben más közösségeknek is.

Dr. Örsi Julianna
társadalomkutató

A Pusztai Róka Nomád Hagyományőrző Egyesület ***Fotó: Karácsony Sándor***

Konferencia dr. Stanczik Ilona régész emlékére

A Jász Múzeum, a Jász Múzeumért Alapítvány, a szolnoki Damjanich János Múzeum és Jászdózsa Község Önkormányzata szeptember 27–28-án kétnapos régészeti konferenciát rendezett Jászberényben dr. Stanczik Ilona, a fiatalon elhunyt régésznő emlékére. A Városháza dísztermében tartott konferencián összegyűlt a magyar régészet azon színe-java, akiknek fő kutatási területe a bronzkori tellek világa.

Dr. Bathó Edit, Ézsiás Barnabás, dr. Szabó Tamás, Szabó András és dr. Szerencsés István, a konferencia köszöntői Fotó: Bugyi Gábor

A szakma képviselőit és az érdeklődő vendégeket Hortiné dr. Bathó Edit, a Jász Múzeum igazgatója, dr. Szabó Tamás Jászberény város polgármestere, dr. Szerencsés István Jászdózsa község polgármestere, Szabó András Kunhegyes város polgármestere és Ézsiás Barnabás jászkapitány köszöntötték. Ezt követően egymás után négy szekcióban zajlottak az előadások, amelyek mindegyike a bronzkori tellek feltárásának problematikájával és módszereivel foglalkozott. A szekciókat Dr. Fodor István régész, egyetemi tanár, Prof. Dr. Raczky Pál régész, egyetemi tanár, Dr. Kiss Viktória régész, Dr. Selmeczi László régész vezették. A két nap folyamán 19 előadás hangzott el 34 előadótól: Fehér Ferencné, Dr. Szathmári Ildikó, Dr. Vicze Magdolna, Dr. Németi János, Dr. Molnár Zsolt, Dr. Hágó Attila Nándor, Dr. Tárnoki Judit, Dr. Csányi Marietta, Dr. Szabó Géza, Dr. Kiss Viktória, Dr. Kulcsár Gabriella, Dr. Mende Balázs Gusztáv, Dr. Serlegi Gábor, Vágvölgyi Bence, Gulyás András Zoltán, Reményi László, Guba Szilvia, Dr. Dani Gábor, Márkus Gábor, Mateusz Jaeger, Dr. Pető Ákos, Dr. Robert Staniuk, Dr. Nicole Taylor, Szeverényi Vajk, Dr. P. Fischl Klára, Dr. Hajdú Tamás, Keszi Tamás, Somogyvári Ágnes, Kovács Gabriella, Dr. Alice Choyke, Dr. Bartosiewicz László, Torma Andrea, Törőcsik Tünde, Prof. Dr. Sümegi Pál.

A szekciók végén minden esetben élénk szakmai diskurzus bontakozott ki.

A rendezvényt megtisztelte Stanczik Ilona szülővárosa, Kunhegyes polgármestere, Szabó András is, aki kisebb delegációval érkezett a jászok fővárosába. A csoport tagja volt a régésznő néhány unokatestvére és barátnője is. Közülük az egyik unokatestvér, Fehér Ferencné emlékezett Stanczik Ilona gyermekkorára. Az egykori munkatársai közül dr. Szathmári Ildikó régész idézte fel előadásában az elkötelezett régész, tudós, és igaz barát alakját.

Az első nap délutánján a konferencia résztvevői Jászdózsára utaztak a Kápolnahalomhoz, Stanczik Ilona egykori ásatásának színhelyére. Jászdózsa Község Önkormányzata egy emléktáblát állított fel a halom oldalában a régésznő emlékére. Az emléktábla körül a jászdózsai hagyományőrző fiatalok álltak díszőrséget. Elsőként Dr. Szerencsés István polgármester méltatta a Kápolnahalom régészeti feltárásnak jelentőségét, majd Dr. Csányi Marietta régész emlékezett a legendás kollégára, akit szakmai körökben mindenki csak Stil-nek hívott. Ezután Jászdózsa Község, a szolnoki Damjanich János Múzeum, valamint a Jász Múzeum képviselői elhelyezték az emlékezet koszorúit az emléktáblánál. Miközben a konferencia résztvevői néma tisztelettel álltak az emlékhely körül, a lenyugvó nap aranyló sugarai „simogatták" végig a halmot, ezzel is felejthetetlenné téve a megható pillanatokat. Az estét Jászdózsa Önkormányzata és dr. Szerencsés István polgármester vendégeiként a Közösségi Házban töltötték el a konferencia résztvevői. A finom vacsora és frissítők elfogyasztása után baráti beszélgetéssel múlatták az időt a hazautazásig.

Másnap tovább folyatódtak az előadások, délelőtt a Városháza dísztermében, délután pedig a Jász Múzeumban.

Dr. Szabó Tamás Jászberény polgármestere Fotó: Bugyi Gábor

Dr. Szerencsés István Jászdózsa polgármestere Fotó: Bugyi Gábor

A Jászberényben megrendezett rangos konferencia méltó módon tisztelgett a bronkori tellek egykori jeles kutatója, Stanczik Ilona emléke előtt.

A konferencia megrendezését támogatta Jászberény Város Önkormányzata. A továbbiakban közöljük Dr. Szathmári Ildikó régész visszaemlékezését a szeretett kollégára. ***Iris***

Szabó András Kunhegyes polgármestere Fotó: Bugyi Gábor

Ézsiás Barnabás jászkapitány Fotó: Bugyi Gábor

Fehér Ferencné a család képviseletében szólt a régészről. Fotó: Bugyi Gábor

Dr. Szathmáry Ildikó az egykori kollégára emlékezett. Fotó: Bugyi Gábor

A konferencia résztvevői Fotó: Bugyi Gábor

Stanczik Ilona emléktáblája a Kápolnahalmon. Fotó: Bugyi Gábor

Dr. Csányi Matietta régész emlékezett a legendás kollégára ásatásának helyszínén a Kápolnahalmon Fotó: Bugyi Gábor

Emlékképek Stanczik Ilona régészről, a tudósról, az igaz barátról

Egy barátot elveszíteni akkor is szörnyű és elfogadhatatlan, ha tudjuk róla hogy súlyosan beteg, de váratlanul, minden előzmény nélkül, tele közös kutatási tervekkel, az szinte feldolgozhatatlan. Így éreztünk Stanczik Ilona, Stil – ahogy mindannyian hívtuk – váratlan halálával mi is, nem csak közeli barátai, de az egész régésztársadalom.

Stil élete a régészet volt, igazi ásató régész, a legjobbak egyike. Kunhegyesen nevelkedett, a középiskolát Mezőtúron végezte, ott is érettségizett. Többször emlegette szelíd mosollyal az arcán, hogy mikor érettségi után megkérdezték az édesanyját a kunhegyesi szomszédok, hogy mit tanul majd a lánya, a válasz hogy régész lesz, döbbenetet váltott ki. Szörnyülködve jegyezték meg, hogy engedhetik azt a vékony kislányt a vízre, lévén hogy régészről nem, csak révészről hallottak még.

Stanczik Ilona egyetemi tanulmányait az ELTE Bölcsészkarán kezdte meg 1962-ben, itt szerzett diplomát 1967-ben történelemből és ősrégészetből. A régészet iránti őszinte elkötelezettségét, különösen az őskorkutatáshoz, ezen belül a bronzkorkutatáshoz fűződő kapcsolatát jelentős mértékben meghatározták az egyetemi évek (1962–1967), a 60-as évek Régészeti Tanszékének tudós légköre, többek között László Gyula, Oroszlán Zoltán, Banner János, de mindenekelőtt a fiatal Bóna István, aki néhány évvel korábban védte meg a bronzkori kultúrákról írt kandidátusi értekezését. A jóval később, csak 1975-ben megjelent disszertáció kiegészített változata („Die mittlere Bronzezeit Ungarns und ihre südostlichen Beziehungen." ArchHung 49. Budapest) ma is alapmunkának számít a bronzkorral foglakozók számára. Stanczik Ilona szakdolgozati témája is az őskorhoz kötődött, melyben a Jászság, Jászberény környéke terepbejárásának eredményeit összegezte, különös tekintettel az őskori lelőhelyekre. Ennek során figyelt fel a 19. század végén, a 20. század elején működő amatőr újságíró-régész, magángyűjtő, Hild Viktor jegyzeteire, amelyben a Jászdózsa-Kápolnahalmon végzett korai ásatásokról számolt be. Ettől az időszaktól kezdve Stilnek a jászdózsai brozkori tell telep feltárása és kutatása szívügye lett, amit még erősített benne az első alapos helyszíni terepszemle, amit 1966 tavaszán, utolsó éves egyetemistaként Bóna István tanár úrral tett meg a lelőhelyen. Valójában ekkor már másodszor járt a helyszínen. A bronzkori halommal történt legelső találkozását fanyar humorral mesélte nekünk: a terepbejárás során beállított a dombhoz és azt látta,

Stanczik Ilona az ásatáson
Fotó: archív

hogy a domb tövében lévő tanyasi iskola előtt egy asszony ecsettel kék csíkot mázol a fehér csirkékre. Stil megkérdezte, mit tetszik csinálni.

Mire a válasz, mit csinálnék, kékre festem a csirkéket. Na, ekkor már tudta, jó helyen jár, megérkezett, itt szeretne majd kutatni.

Stanczik Ilona későbbi elmondása szerint azonnal beleszeretett a gyönyörű formájú, a környezetéből látványosan kimagasodó tellbe. A bolygatatlannak tűnő őskori telep ideális helyszínként mutatkozott egy hosszabb kutatás megkezdéséhez, ráadásul némi győzködésre Bóna tanár úr is örömmel csatlakozott a munkához, így 1966-tól 10 éven keresztül végig segítő munkatársa volt.

A diploma megszerzését követően 1967 januárjától Stil már a szolnoki Damjanich János Múzeum régésze, ahol Csalog Zsolt ősrégész munkakörét töltötte be, így a már 1966-ban megkezdett jászdózsai feltárások ettől kezdve hivatalosan is a múzeum, illetve Stil hatáskörébe kerültek.

Stanczik Ilonával először 1973 késő őszén találkoztam személyesen. A Pesti Barnabás utcai Bölcsészkar épületének földszintjén található Bölcs Bagoly étteremben Bóna István tanár úr egy magas, vékony szemüveges, erősen dohányzó fiatal nővel komoly beszélgetést folytatott.

Elvileg az étterem tanári étterem volt, de délutánonként egy-egy kávéra az egyetemistákat is megtűrték, pláne ha tanárral voltak. Mi ketten-hárman kezdő másodévesek éppen Vékony Gábor tanár úrral beszéltük meg a szemináriumi dolgozatok témáit. Egy kis idő elteltével legnagyobb meglepetésünkre és ijedelmünkre Bóna tanár úr intett, hogy üljünk át mindannyian az asztalukhoz.

Ekkor ismertem meg Stilt. Kiderült, hogy az abban az évben megkezdett tószegi ásatások folytatását beszélték meg, illetve Stil egyetemistákat keresett a következő évi jászdózsai ásatáshoz. Így kerültem először Jászdózsára 1974 nyarán. Én sajnos már csak az utolsó két évben 1974–75-ben lehettem jelen. A halom északnyugati peremén a korábbi években nyitott szelvényrendszert, amelyekben a tell 540 cm rétegsorát, 16 települési szintet tártak fel, ekkorra már betemették, így ezekkel a települési felszínekkel csak Stil csodálatos színes dokumentációs rajzain találkozhattam.

Az 1974–75-ös ásatási évadban befejeztük a telep erődítésrendszerének átvágását, illetve 1975-ben a halom északkeleti peremén elhelyezkedő Gallus Sándor által megkezdett régi ásatási szelvényt bővítettük ki. A bronzkori telephez tartozó temető helyét már 1970-től kezdve folyamatosan keresték, nem sok sikerrel. Ezt 1975-ben is folytattuk. Az évek során a csaknem 2.000 m^2-nyi felületen, amelyet a halom környékén különböző helyeken nyitottak, mindössze egyetlen zsugorított csontvázas

bronzkori sírt találtak. A jászdózsai tell telep temetőjének (temetőinek) helye a mai napig rejtély maradt.

A 10 évig tartó jászdózsai ásatás mérföldkő volt a magyar bronzkorkutatás történetében. Stanczik Ilona itt dolgozta ki és fejlesztette tökéletessé Bóna István közreműködésével azt a régészeti ásatási technikát, amely ma már a tell telepek kutatásánál elengedhetetlen követelmény. A lakószintek rétegeit legtöbbször átvágó korábbi ásónyomos módszer helyett a jászdózsai tell vízszintes rétegeit a kézzel történő bontás során gondosan szétválasztották, aprólékos munkával kibontották előbb a házak omladékát, majd padlószintjét az összes telepjelenséggel együtt. Stanczik Ilona ezen az ásatáson dolgozta ki a nagyon precíz dokumentálás rendszerét is. Példamutató színes dokumentációiból mindenki hiteles képet kaphat, még azok is értelmezni tudják a feltárt objektumokat, akik soha nem voltak jelen az ásatáson.

1974–75-ben Stillel sok időt töltöttünk együtt Jászdózsán. Gyakran a hétvégeken is kint maradtunk a lelőhelyen, legtöbbször csak kettesben laktunk az akkor már a szolnoki múzeum tulajdonában lévő tanyasi iskolában. Számomra ezek voltak a legmeghatározóbb idők kettőnk kapcsolatában. A nagy szakmai beszélgetések során nem csak sokat tanultam tőle, de megismerhettem a régészet iránti mély alázatát, kitartását, a tények tiszteletét és nem utolsósorban széles látókörű műveltségét, kiváló humorát.

A kápolnahalmi feltárások nagy népszerűségnek örvendtek mind régész körökben, mind az ismerősök, érdeklődők körében. Az eltelt 10 év alatt számos neves bel és külföldi kutató látogatta meg a jászdózsai tell ásatást, de ennek oka nem csak maga a nevezetes ásatás volt, Stanczik Ilona varázslatos személyisége is vonzotta a kollegákat. A mindig vendégszerető, jó hangulatot teremtő, az ásatás eredményeiről okos, érdekes, szakszerű magyarázatokkal szolgáló Stilt nehéz volt nem kedvelni. 1974–75-ben magam is tapasztaltam, hogy mennyi érdeklődő látogató érkezett rendszeresen a környékről, a faluból, a Tsz-ből, az iskolából. Megcsodálták az ásatást, de a legegyszerűbb magyarázatok ellenére sem értették többnyire hogy mi is az a tell telep, mit tár fel évek óta Stanczik Ilona a dombon. Ezzel persze legtöbbször az ásatásra kijövő és tudósítani szándékozó újságírók sem voltak másként. Így jelenhetett meg a Szolnoki Néplapban egy cikk „Emeletes rézkori házak a bronzkorból."

1973–1974-ben az ELTE Régészeti Tanszéke és a szolnoki Damjanich János Múzeum közös ásatást végzett Tószeg-Laposhalmon. Az ásatás vezetői Bóna István és Stanczik Ilona voltak. Az 1966 óta rendszeresen folyó tell feltárások, valamint az 1972-ben megalakult tell munkaközösség ásatásai mellett egyre nagyobb szükség volt arra, az 1876 óta méltán világhírűvé vált tószegi bronzkori lelőhelyet a Jászdózsán kidolgozott újabb feltárási módszerek

Stanczik Ilona
Fotó: archív

alkalmazásával hitelesítsék, és a korábbi ásatások eredményeit kontrollálják. 1974 nyarán a második évadban a jászdózsai ásatást követően én is részt vehettem a tószegi feltáráson, ahol Stil már közeli ismerősként sokszor magyarázott, patronált. Az ásatás mostoha körülményiről csak annyit, hogy minden hajnalban Szolnokról indultunk egy csühögő vonattal, aminek egyes szerelvényeiben még vaskályha volt. Az ásatás, a Laposhalom akkori állapota miatt csak nehezen kijelölt szelvény pedig egy magántelek hátsó portáján volt, ahol a tyúkok szinte a szelvény mellett kapirgáltak, a nem túl lelkes szomszédok időnkénti átkiabálásaival tarkítva. Az „irodánk"egy darabig a tulajdonos hátsó sufnijában volt, ahol korábban a csirkéket keltették. Mindezekért természetesen bőségesen kárpótolt bennünket a tószegi tell bámulatos rétegsora, a települési lakórétegek, a leletanyag és nem utolsó sorban a mindig vidám hangulat. Ezen az ásatáson is Stil rajzolt legtöbbször. A hitelesen, nagy precizitással ceruzával készült felszínrajzokat olykor Bóna tanár úr színezte ki kellő lendülettel, mondogatva szinte csak saját magának „majd szép lesz a rajzon." Ezt a szállóigét azóta is gyakran használjuk.

A szolnoki múzeumban eltöltött időszak alatt Stanczik Ilona az említett ásatások mellett számos helyen végzett terepbejárásokat, leletmentéseket, többek között 1968-ban Aszód-Manyikdombon, 1970-ben Törökszentmiklós – Terehalmon. 1974 őszén fő muzeológiai feladata az 1964-ben megnyílt, egykor nagysikerű, Csalog Zsolt által rendezett szolnoki állandó régészeti kiállítás lebontása volt. Egyetemistaként örömmel jöttem Szolnokra segíteni neki. Számomra már akkor világossá vált, hogy Stil nem csak az őskorhoz ért, de ugyanilyen tájékozott más régészeti korszakokban is. Az olykor monoton munkát, a bennünket naponta meglátogató, akkor még a gimnáziumi érettségire készülő Tárnoki Judit régész kollegánk vidám jelenléte tette változatossá.

Stanczik Ilona 1975 decemberében került fel Budapestre a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti osztályára, ahol akkor még Kovrig Ilona volt az osztályvezető nyugdíjazása előtt egy rövid ideig. Bizonyos szempontból nehezebb volt a helyzete a sokkal szabadabb, terepmunkákban, ásatásokban bővelkedő szolnoki évek után a szigorúbb, a hagyományokat erősen megtartó nemzeti múzeumi munkahelyi légkörben. A többiektől eltérően reggelente rendszeresen kissé későn, szinte mindig cigarettával a kezében érkező Stilt itt is mindenki megszerette az első perctől kezdve. Fanyar, jó humora, éles elméje és nem utolsó sorban önzetlen segítőkészsége nemcsak a közvetlen régész kollegák, de a Régészeti osztályt rendszeresen látogató bel- és külföldi kutatók körében is igen népszerűvé tette. Nem volt olyan hét, hogy egy-két kutató, régész ne kereste volna meg apró-cseprő szakmai gondjaival segítségét kérve. Szinte mindannyiunkban felejthetetlenül rögzült az a kép, ahogy Stil ül a múzeumi szobája íróasztalánál háttal az ajtónak, kezében cigarettával és vagy konzultál valakivel vagy kissé előre hajolva bronzkori anyaggyűjtésének jegyzeteit készíti.

Abban a megtiszteltetésben volt részem, hogy a MNM-ban 1976-ban az

(folytatás a 22. oldalon)

(folytatás a 21. oldalról)
első gyakornoka lehettem, a féléves múzeumi gyakorlatomat nála töltöttem. 1978-tól már Stil szerződéses munkatársa voltam, és ettől kezdve élete végéig szakmai mentorom, támaszom, őszinte segítőm és barátom volt.

Stanczik Ilona a Nemzeti Múzeumban lelkesen, komoly tervekkel látott munkához kihasználva a régészeti forrásként szolgáló hatalmas őskori gyűjteményt, annak alapos megismerését, illetve az akkor még Közép-Európa legjobb könyvtárának tartott Régészeti Könyvtár adta lehetőségeket. Sok időt töltött az ősrégészeti raktárban egyrészt a készülő doktori disszertációjához, a jászdózsai telep feldolgozásához gyűjtött rendszeresen anyagot, másrészt a telep települési szintjeinek leleteit leltározta folyamatosan. Kigyűjtötte és lerajzolta a kápolnahalmi anyaghoz hasonló bronzkori leleteket, kézzel írt jegyzetek, rajzokat készített. Mindemellett az elengedhetetlen muzeológiai feladatokat (nyilvántartás, raktárrendezés stb.) is ellátta, illetve minden évben folytatta az őskori leletek revízióját. Mindebben végig munkatársa voltam, így az őskori gyűjtemény anyagát elsősorban az ő segítségével, az ő útmutatásain keresztül ismertem meg. A revíziók során eleinte az őskori raktár leleteivel még ő maga is csak ismerkedett, de egy-két év elteltével már teljes magabiztossággal tájékozódott a sok ezernyi őskori leletet őrző raktári szekrényekben.

A NMM kutatójaként Stanczik Ilona első ásatására 1976 nyarán került sor Füzesabony-Öregdombon, a többrétegű bronzkori telepen, amelyen még gyakornokaként vettem részt. A leletmentő-hitelesítő ásatáson a Stil által korábban kidolgozott, a tell telepeknél elengedhetetlen rétegenkénti feltárás jelentős mértékben hozzájárult ahhoz, hogy a régi, 1931–1937-es ásatásokból előkerült régészeti objektumokat, leleteket később fel lehessen dolgozni és a füzesabonyi kultúra telepének életét újraértékelni. Itt is nehézséget jelentett, ahogy Tószegen korábban, hogy a halomnak a kétharmadát ekkorra már elhordták, így csak egy szelvény megnyitására volt lehetőségünk. A régészeti információk bővítésére Stil ésszerű javaslatára a halom megmaradt peremrészén egy 51 méter hosszú metszetvágást is végeztünk, melynek az utolsó 13 méterében rábontottunk a tell életének legkorábbi települési szintjére. Az egy hónapos, a Stil által korábban vezetett ásatásokhoz hasonlóan vidám hangulatú leletmenésen a munkatárs most is Bóna István tanár úr volt.

Stanczik Ilona a Kápolnahalmon ***Fotó: archív***

1978–1982 között Stanczik Ilona bekacsolódott a dunai Vízlépcső építési területén folytatott leletmentő ásatásokba, ahol Pilismarót-szobi révnél a több éven keresztül folyt rézkori, vaskori, Árpád-kori település feltárásának egyik irányítója volt. A 80-as évek elején a tell munkaközösség aktív kutatójaként a Tiszaug-kéménytetői ásatáson Csányi Marietta munkatársaként vett részt, ahol a többrétegű bronzkori telep mellett, a temető egy részét is feltárták.

Stanczik Ilonának az alföldi bronzkori többrétegű telepeken végzett ásatásait a magyar ősrégészeti kutatás kiemelkedő teljesítményeként tartja számon. Munkájának eredményeként hatalmas mennyiségű jelentős őskori leletanyaggal gyarapodtak a múzeumok gyűjteményei. Rövid pályafutása alatt a tudományos szempontból oly fontos leleteknek sajnos csak egy töredékét tudta feldolgozni.

Konferenciákon, előzetes jelentésekben számolt be a jászdózsai, tószegi, füzesabonyi, tiszaugi, pilismaróti ásatások eredményeiről. Önálló kötetbe szerkesztette és közreadta Hild Viktor fennmaradt kéziratát. 1988-ban megvédte a jászdózsai bronzkori telepről írt doktori értekezését. 1976-tól az ELTE Régészeti Tanszékének külső oktatójaként részt vállalt az egyetemi oktatásban is. Éveken keresztül fogadta és irányította az utolsó éves őskoros régészhallgatókat gyakornoki idejük alatt, valamint rendszeresen tartott a Nemzeti Múzeumban bronzkori anyagismereti studiumokat.

A MNM sorozatának, az Inventaria Preahistorica Hungariae szerkesztője volt 1988-tól haláláig.

Számos tervének megvalósítását, munkájának befejezését hirtelen, váratlan halála tette lehetetlenné. Sajnos 1991-ben már nem élhette meg annak a nagyszabású bronzkori kiállításnak („Bronzkori tell kultúrák a Kárpát-medence szívében") a megnyitóját Szolnokon, melynek szervezésében és előkészítésében oly sokat fáradozott, s melynek sikerét később Európa több városában történt bemutatkozása is igazolt. Még el tudta készíteni azokat a cikkeket, melyek már csak az emlékének szentelt kiállítási katalógusban jelenhettek meg.

Stanczik Ilona nyitott, bölcs egyéniségével egyedülálló szerepet töltött be a régészek közösségében. A régész szakma szolgálata volt az élete. Azon ritka emberek közé tartozott, akit mindenki szeretett, kedvelt. Sok fiatal régész tanult tőle nemcsak ásatási módszertant, muzeológiát, de szakmai etikát is. Akit barátságába fogadott, mindig számíthatott nála szállásra, vacsorára, jó tanácsaira, kellő segítségre.

Csányi Marietta mondta róla: *„Stanczik Ilona ásatásai, emberi varázsa, imponáló szaktudása révén sokunk iskolája, életre szóló meghatározó élménye volt. Ahogy barátaivá lettünk, úgy váltunk a közös munka során észrevétlenül tanítványaivá. Egyetemi katedra nélkül is iskolateremtő egyéniség volt."*

Dr. Szathmári Ildikó
régész

Bánkiné Molnár Erzsébet: A Jászkun szabadság

A TÖRVÉNYESSÉG HELYI SAJÁTOSSÁGAI A JÁSZKUN KERÜLET NÉPI KULTÚRÁJÁBAN (1682–1876)

Jogi kultúrtörténeti, jogi néprajzi kiskönyvtár 3. Szekszárd, 2017. 234 p.

Alig van Magyarországnak másik olyan tájegysége, amelynek történelméről, lakóiról, népéletéről olyan sokan és olyan sokat írtak volna, mint a Jászkunságról. Horváth Péter, a jászberényi Katholikus Főgimnázium igazgatója 1801-ben jelentette meg nagybecsű, latin nyelvű munkáját, amelyet 1823-ban magyar nyelven is közreadott *Értekezés a' kúnoknak és jászoknak eredetekrül, azoknak régi és mostani állapotjukról* címmel. Ez volt az első olyan összefoglalás, amely széleskörűen tárgyalta a jászok és a kunok eredetét, magyarországi beköltözésüket, a királyoktól kapott kiváltságaikat, jogtalan eladatásukat, és szabadságuk visszaszerzését. Horváth Péter munkájának megjelenése óta 217 év telt el, amely idő alatt számos kitűnő történeti összefoglalás látott napvilágot az említett témakörben. Azt gondolhatnánk tehát, ma már mindent tudunk a jászokról és a kunokról, hiszen már mindent leírtak róluk. Ez azonban nem így van. Még ma is számos olyan eleme van a jászok és kunok történelmi múltjának, népéletének, amely alaposabb kutatást és magyarázatot igényel.

E két népcsoport közös történelmi múltjának egyik szoros köteléke a jászkun szabadságjogok elnyerése, azok több évszázados fennállása, helyi sajátosságai és gyakorlati megvalósulása.

E témakör egyik legkiválóbb kutatója, ismerője Bánkiné dr. Molnár Erzsébet történész, akadémiai doktor, a kiskunfélegyházi Kiskun Múzeum nyugalmazott igazgatója, aki tudományos munkásságának jelentős részét szentelte a jászkun autonómia vizsgálatának, s minden részletre kiterjedő megismerésének, értelmezésének. Kitartó, állhatatos és elkötelezett munkáját jól bizonyítják tanulmányai és önálló kötetei.

A témát illető legújabb összefoglalása 2017 nyarán látott napvilágot a Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kara Jogi kultúrtörténeti, jogi néprajzi kiskönyvtár című sorozatának 3. köteteként *A jászkun szabadság. A törvényesség helyi sajátosságai a Jászkun kerület népi kultúrájában (1682–1876)* címmel. Szerkesztője Dr. Nagy Janka Teodóra.

A sorozat a *Tárkány Szűcs Ernő Jogi Kultúrtörténeti és Jogi Néprajzi Kutatócsoport* kutatási eredményeinek széleskörű megismertetését tűzte zászlajára. Bánkiné dr. Molnár Erzsébet alapító tagja a kutatócsoportnak, s most megjelent monográfiája is szervesen illeszkedik a sorozat elindítását meghatározó célkitűzésekhez.

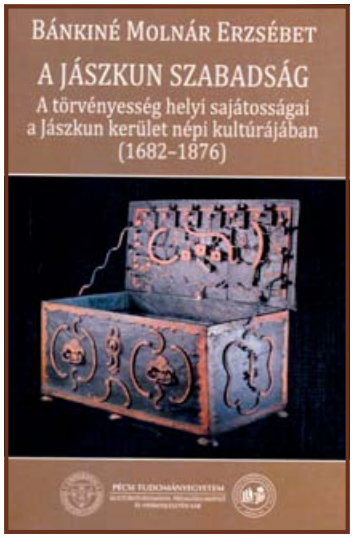

Bánkiné dr. Molnár Erzsébet munkájának sajátosságát az adja, hogy a szerző új aspektusból, jogi néprajzi szempontból vizsgálta és elemezte a kiváltságos jászkun társadalom mindennapi életét. Munkájának célját a következőkben fogalmazta meg: „*Szeretném bemutatni, hogy ebben az organizált közösségben – a Jászkun kerületben –, amelynek mindennapi életét a középkorig visszavezethetően a közösség külön jogai szabályozták, hogyan érvényesült és változott a jogszokás és a szokásjog, miként befolyásolta az emberi élet minőségét… példáim alátámasztják az önkormányzat működésébe beépült jogszokások és jogi szimbólumok erejét,melyet a helyi társadalom elfogadó magatartásából nyertek. A kutatás kitér a jászkun népesség jogi gondolkodásának, szemléletének változásaira, jogi kultúrtörténetének folyamataira is.*"

S elmondhatjuk, a szerző kitűnően teljesítette vállalt feladatát. A feldolgozásnál elsősorban a primér forrásokra, a levéltári dokumentumokra támaszkodott, amelyeket szakavatott kézzel forgatott, s a kutatás során az általa kitűzött szempontrendszer alapján újraértelmezett. A levéltári forrásokat jól kiegészítették a fellelhető tárgyi emlékek, valamint a témához kapcsolódó szakirodalmi és történeti ikonográfia adatok.

A könyv hét fejezetben tárja az olvasó elé a jászkun szabadság legfontosabb elemeit és jellegzetességeit. A szerző elsőként a téma kutatásának elméleti előzményeit mutatja be, majd a módszertani elvek tisztázása után áttekinti a jászkun szabadság jogi kultúrtörténetét. Külön fejezetben tárgyalja hogyan működtek a jogszokások, valamint a szokásjog jászkun települések igazgatásában, de bemutatja a helyi jogélet alakítóit: a bírákat és a hiteseket is. Az ötödik fejezetben a jászkun szabadság földbirtoklásban és földhasználatban betöltött szerepét vizsgálja. Szól a Jászkun Redemptio-t követő joghordozó tőkeföld hiteles nyilvántartásáról, a Liber Fundiról, a malomépítésre, a malomhasználatra, és a szőlőföldek tulajdonlására vonatkozó jogszokásokról és szokásjogokról.

Különösen érdekes része a feldolgozásnak a Jászkun kerület organikus közösségeiben fennálló társadalmi normák és a társadalmi kényszer rendszerének bemutatása, amelyet évszázadokon át a hagyományok és a jogszokások alakítottak, formáltak. Megismerhetjük a jászkunsági közvélemény-büntetések sajátos formáit, a gúnyverset és a megszólást, az egyház és a vallás erkölcsi normáit, külön kitérve az Isten ellen elkövetett vétekre, a káromkodásra, valamint a megszégyenítés egyházi és népi módszereire.

Az utolsó, hetedik fejezetben a jogbiztosító cselekedetek és a joghorhozó tárgyak mindennapi életben játszott szerepével foglalkozik. Megismerhetjük a *kézbeadás,* a *bírópálca,* a *bírópecsét,* a *tized botja,* a *céhbehívó tábla,* a *rováspálca,* a *süveg* és a *billog* használatának jogi jelentőségét.

A fejezetek sorát Dr. Nagy Janka Teodóra szerkesztő asszony méltató gondolatai zárják. *(folytatás a 24. oldalon)*

(folytatás a 23. oldalról)

Jóllehet Bánkiné dr. Molnár Erzsébet könyve tudományos igénnyel megírt, szakszerű feldolgozás, de mégis közérthető és olvasmányos. A 18–19. század nehézkes nyelvezetével írott levéltári idézetek a szakszerű magyarázat segítségével értelmezhetővé, élvezhetővé válnak. Különösen figyelemre méltó a könyvben a tudományos megállapítások és az érdekes történetek részleteinek finom harmóniája.

Bánkiné dr. Molnár Erzsébet 2017 nyarán megjelent, a jogtörténet, a jogi kultúrtörténet és a jogi néprajz módszereit ötvöző nagy ívű monográfiája, korszerű szemléletével, komplexitásával új utat nyitott az interdiszciplináris kutatások terén. E könyv révén olyan úttörő munkával gazdagodott a Jászkunság szakirodalma, amelynek használata immáron nem nélkülözhető a jövőbeni kutatásoknál.

Jó szívvel ajánlom hát Bánkiné dr. Molnár Erzsébet könyvét minden érdeklődő szíves figyelmébe.

Kérem, olvassák élvezettel és forgassák haszonnal.

Hortiné dr. Bathó Edit
etnográfus

Jászsági alkotók kiállítása Budapesten

Nagy sikerrel mutatkozott be a Jász Alkotók Köre Budapesten 2018. szeptember 29. és október 13. között. A JAK immár 71. csoportos képzőművészeti kiállításának az impozáns Stefánia Galéria adott helyet. A kiállított alkotások többségét a Jászság ihlette, a Jászság gondolatvilága, jellegzetességei tárultak a látogatók elé.

A Jászsághoz való kötődés szép megjelenítése Magyar Ari: Monostoriak a Jász Világtalálkozón című festménye. A festőnő gyakran nyúl vissza a magyarság mondavilágához, mint például a Magyarország őrangyala című alkotása esetében is. A festményen azonban a Jászságra oly jellemző növények – a pipacs, a napraforgó és a búzakalász – is hangsúlyosan ott vannak.

D. Kovács Júlia csendélet sorozata a Reggel frissességét, a Dél melegségét és az Este sötétségét jeleníti meg. Az első kép a Jászapáti művésztelepen született, fehér vadvirágcsokorral a kollégium ablakában. A sorozat középső darabja a fényt, a Napot magába fogó növényt, a napraforgót ábrázolja, míg a záró képen a tulipánok hátterében az este sötétkék-fekete tónusa az uralkodó. Vándor című festménye előtt állva az jut az ember eszébe, hogy a Jászságból elszármazott is valahol vándor, hiszen ki-ki más okból szakadt el szülőföldjétől, de mindannyiunkban benne él a felnevelő szülőföld. Ez akkor is így van, ha a festőnő szándéka szerint a helyszín nem konkrét.

A művészek közül többeket megihlettek a jászsági felhők, a folyton változó fényviszonyok előidézte felhőjáték, ami sehol nem olyan különleges mint, a Jászságban. A Jászapáti Panna kútjában néhány éve megjelent tavirózsák Törökné Rusvai Mária festményén és Danczák István fotóján tündökölnek. Szabari Zoltán egy különleges nézőpontból örökítette meg a Jászapáti templomot, és a jászsági táj jelenik meg May Mária alkotásán is. Két fiatal alkotó, Végert Ágnes és Budai Szilvia a Jászapáti Művésztelepen készült festményeit hozta el. A legidősebb alkotó, a 80 éves Pásztorné Győr Mária miniatűr sorozata a nyár és az ősz hangu-

Végert Ágnes: Évszakok. Fotó: B. M.

Magyar Ari: Monostoriak a Jász Világtalálkozón. Fotó: B. M.

Molnár János: Az utolsó eltáv ***Fotó: B. M.***

D. Kovács Júlia: Reggel. Fotó: B. M.

Szabari Zoltán: Oldalhajó ellenfényben *Fotó: B. M.*

D. Kovács Júlia: Délben. Fotó: B. M.

Törökné Rusvai Mária: Jászság *Fotó: B. M.*

D. Kovács Júlia: Este. Fotó: B. M.

Bobák László: Téli utca *Fotó: B. M.*

latát idézte meg. Az egykoron nyomdászként is dolgozó, Kossuth-díjas Somogyi Győző nyomatait és Molnár János alkotásait is megcsodálhattuk. A képzőművészeti tárlat kiállítói voltak: Bobák László, Budai Szilvia, Danczák István, Deli Julianna, D. Kovács Júlia, Gara Gizella, H. Bekes Viktória, Horváth Bence Tamás, Magyar Ari, May Mária, Molnár János, Pásztorné Győr Mária, Radics Márta, Szabari Zoltán, Terjékiné Mozsár Magda,Törökné Rusvai Mária, Végert Ágnes, Vozáry Viktória.

Bognár Mária újságíró

A FÉBE negyedszázados jubileumi találkozója

Az évszakhoz szokatlan kellemes, napfényes idő fogadta november 3-án, szombaton délelőtt a jászfényszarui művelődési házhoz érkező egyesületi tagokat, meghívott vendégeket. A regisztráció után – ahol a részt vevők egy emléklapot és egy jubileumi tollat kaptak – a ház előtti parkban, 10 órakor az ünnepség résztvevői körül állták **a jubileum emlékére elültetett mamutfenyőt.** Az egyesület elnöke elmondta, hogy Kókai László erdész, egyesületi tag javaslatára került kiválasztásra a ciprusfélék családjához tartozó örökzöld mamutfenyő. Magyarországon az első világháború előtt kezdtek ültetni egy-egy arborétumba, kastélykertbe ilyen fafajtát. A Szarvasi Arborétumban van egy 140 éves 30 méter magas, hozzánk legközelebb a gödöllői Grassalkovich-kastély parkjában található egy példány. A legöregebb, ismert fa 3200 éves, törzsének átmérője 9 méter, magassága 94 méter, becsült tömege 1000 tonna. A vadonélő állománya is védett.

Az ünnepség a mamutfenyő elültetésével kezdődött *Fotó: Glonczi Rudolf*

A nap hátralévő eseményei a Petőfi Sándor Művelődési Ház és Könyvtár földszinti termeiben folytatódtak. A nagyteremben a Himnusszal vette kezdetét az ünnepség. Ézsiás László erre az alkalomra írt versét mondta el, *FÉBE – jubileum 2018* címmel.

Az ünnepség levezető elnöke Tóth Tibor köszöntött minden jelenlevőt a Fényszaruiak Baráti Egyesülete Elnöksége, a Jászfényszaruért Alapítvány Kuratóriuma nevében. Negyedszázad egy közösség életében jelentős időszak, különösen akkor, ha tevékenységét folyamatos megújulással magas színvonalon igyekezett ellátni. Az egyesületet 51 alapító tag 1993. október 30-án hozta létre. Az egyesületet irányító testületeiben öt fő a kezdetektől – elnök, alelnök, titkár, Tamus Béla elnökségi tag és Kónyáné Kolozs Katalin EB-tag – viszi a vállán a közösség tevékenységét.

Szabó Imrefia Béla szobrászművész, Tamus István grafikus művész és Nagyné Kiss Mária elnökségi tag *Fotó: Glonczi Rudolf*

A Jászfényszaruért Alapítványt a Fényszaruiak Baráti Egyesülete 100.000 Ft alaptőkével 1994 tavaszán alapította.

Huszonöt év alatt 51 tagtársunk hagyott itt bennünket, emlékük szívünkben él. Rájuk emlékezve Kővágó Jánosné gyertyát gyújtott, amely az ünnepség egésze alatt égett.

Az egyesület jelenlegi taglétszáma 227 fő. A FÉBE és az Alapítvány első 15 évének tevékenysége 2008-ban egy kiadványban jelent meg. A 20 év legfontosabb eseményeit a FÉBE által 2013 évben kiadott Jászsági Lokálpatrióta Közösségeket bemutató könyv tartalmazta. A negyedszázad tevékenysége a jubileum kapcsán könyvben került összegzésre. Az egyesület eredményeit, sokszínűségét a könyvben leírtakon túl a terem hátsó részében és a kiállítótermekben elhelyezett fotók, és tárgyi kiállítás mutatta be.

A 25 év alatt közel 15 ezer papíralapú kép 81 fotóalbumban került elhelyezésre. A negyedszázadról 504 nagyított kép volt látható 28 db 70 x 100 cm fotótablón.

Az egyesület életéből kép és hangrögzítéssel 150 órányi anyag képződött.

A húszöt év munkájának néhány állomása a technika segítségével 27 percben került bemutatásra. A kép és a látvány, zene többet mondott a szóbeli beszámolónál. A jelenlévők időutazása a FÉBE bölcsőjétől, a városavatótól indult: láttak bejátszásokat nyolc jótékonysági műsoros est és bál programjából, az 1995. május 26-i a „Jászok és a Jászság történeti vetélkedő" döntőjéből; a Kaszinó étteremben 1997. október 31-i „60 éves a mozi" rendezvényéből, a IV. jászfényszarui Jász Világtalálkozó 1998 évi beharangozásáról, majd a díszünnepség mozzanatairól, a FÉBE millenniumi szilveszter műsorából, a „XXI. század lokálpatriotizmusa Jászfényszarun" című konferenciából, prof. dr. Dobák Miklós 2001. február 23-án az Európai Unióról tartott előadásából,

Hortiné dr. Bathó Edit köszönti a jubiláló egyesületet *Fotó: Glonczi Rudolf*

Bolla János, a jászberényi Városvédő és Szépítő Egyesület elnöke gratulál a jubileumhoz *Fotó: Glonczi Rudolf*

A Madách Színház művészei: Hompok Tamás, Borbély Brigitta és Német Gábor *Fotó: Glonczi Rudolf*

a Civilház, az Orvosok emléktáblájának, valamint a Tanítók emlékművének avatásáról.

A nosztalgia mozizás után az egyesület elnöke és titkára a jelenlévő 31 fő alapító tagnak adtak át a 25 éves tagságukat tanúsító díszoklevelet, köztük Dr. Dobák Miklós professzornak, és Győriné dr. Czeglédi Márta polgármester asszonynak.

Az oklevelek után az egyesület által 1996 és 1998-ban alapított négy féle kitüntetés átadására kerül sor. A kitüntetések odaítéléséről 2018. szeptember 21-én megtartott elnökségi ülés alkalmából a beérkezett javaslatokat figyelembe véve döntött a testület.

A kitüntetéseket a közösségeknek és személyeknek Nagyné Kiss Mária alelnök és Lovászné Török Magdolna titkárhelyettes adta át. Elsőként az **Elismerő Oklevelek** találtak gazdára, amelyet megkapott Mészáros Márta, a kiskunfélegyházi Kiskun Múzeum igazgató asszonya is. Ezután a **Kitüntető plakettek** kerültek átadásra, amelyet az Iglice Gyermek Néptánc Együttes is kiérdemelt.

Az egyesület elnöksége 1998-ban alapította az **Ezüst kitűző** elismerést, amelyet 5 személy vehetett át.

Ugyancsak 1998-ban hívták életre az **Örökös Egyesületi tag** címet, amelyet Mészáros László, Szabó Imrefia Béla és Tóth Tibor vehetett át. A **Tiszteletbeli Egyesületi tag** kitüntető címet ez alkalommal Dr. Voller Erika, Jászfényszaru város jegyzője kapta.

A kitüntettetek nevében Mészáros Márta, a Kiskun Múzeum igazgatója mondott köszönetet.

Nagyné Kiss Mária, Tóth Tibor és Lovászné Török Magdolna Fotó: Glonczi Rudolf

Ezután Győriné dr. Czeglédi Márta polgármester asszony Győri János alpolgármester, Sándor Sándor képviselő és Mészáros László nyugalmazott címzetes főjegyző közreműködésével átadta a város három díszpolgárának – prof. dr. Dobák Miklós, Szabó Imrefia Béla, Tóth Tibor – az Oszvald Nándor ötvösművész által készített, a város címerének aranyozott kitűző változatát.

Ezután megkezdődött a köszöntők sora. Elsőként dr. Dobos László, a Jászok Egyesületének elnöke mondott elismerő szavakat és bejelentette, hogy 100 ezer forintot utaltat át a FÉBE számlájára a jövőbeli programok megvalósítására.

Ezt követően Hortiné Bathó Edit, a Jász Múzeum igazgatója, Bolla János, a jászberényi Városvédő és Szépítő

(folytatás a 28. oldalon)

(folytatás a 27. oldalról)

Egyesület elnöke, Nagy Gy. Róza, a kisújszállási Városvédő Egyesület vezetőségének tagja, Mihályi József, a Jászapáti Vándorfi János Honismereti Szakkör volt vezetője, Benedek József, a jászkiséri Csete Balázs Honismereti Szakkör vezetője, dr. Turjányi Sándor jászfelsőszentgyörgyi önkormányzat képviselője, Nagy-Máté Enikő, Magyar Aliz, a Jászjákóhalmáról Elszármazottak Baráti Társasága elnöke, Kovács J. Béla, az ÁBK elnöke, Zsámboki Lászlóné alapító tag és dr. Harangozó Imre alapító tag köszöntötte a jubiláló egyesületet. Ezután Tóth Tibor bemutatta a jubileumra megjelentetett Fényszaruiak Baráti Egyesületének története negyedszázad a városért, Jászfényszaruért

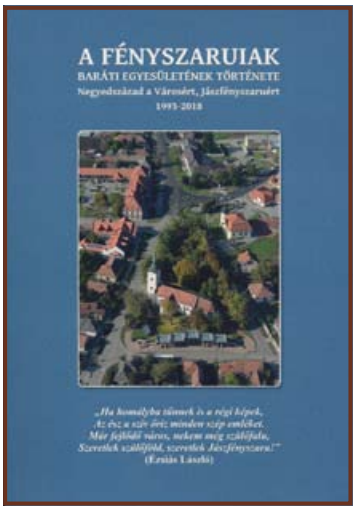

A jubileumra megjelent könyv címlapja
Fotó: Glonczi Rudolf

1993–2018 című könyvet. A bemutató után Ézsiás László költő, előadóművész előadásában elhangzott *Óda a szülőföldhöz* című verse.

A jubileum alkalmából két Fényszarui származású művész (Szabó Imrefia Béla szobrászművész, Tamus István grafikusművész) kiállítását is megtekinthették a rendezvény résztvevői.

Az ünnepi ebéd elköltése után a Madách Színház három fiatal művésze, Borbély Brigitta, Hompok Tamás és Német Gábor 90 perces zenésműsora szórakoztatta az ünnepség résztvevőit és az érdeklődő helyi lakosokat.

A rendezvényzáró zárásaként felhangzott Tolcsvay László – Bródy János: Istenhozzád című száma Koncz Zsuzsa tolmácsolásában, s a jelenlévők kissé meghatottan, spontán felállva, együtt énekeltek a Kossuth-díjas előadóművésszel.

Tóth Tibor, a FÉBE elnöke

Népművészeti tábor Bácskossuthfalván

Egyre erősebb kötelék és kötődés van a Nagykunság és a 18. században, onnan Bácskába kitelepült kunok között. Testvérvárosi kapcsolatuk – melyeknek közös rendezvényei lehetőséget adnak az ismerkedésre, barátságok elmélyülésére, rokoni szálak felkutatására – egyben erősítik összetartozásukat és kun identitástudatukat.

Bevezetés a kunhímzés rejtelmeibe ***Fotó: B. A.***

Gyakorlati foglalkozás a táborban ***Fotó: B. A.***

Bár, nem vagyok kunsági ember, hosszú ideje az életem egy részét képezi az ott élők etnobotanikai ismeretének felgyűjtése, különféle növényhasznosításuk, díszítőművészetük, azon belül hímzésük kutatása. A Nagykunságon élő és alkotó népművészek és kézművesek munkáinak számontartásával, adattárának létrehozásával mára már kivívtam magamnak, hogy tiszteletbeli kunnak tartanak. A több éve tartó munkám eredményeképpen, minden kun település hímzői meghívnak a különböző rendezvényeikre. Egy ilyenre voltam hivatalos Bácskossuthfalvára 2018 szeptemberében az ott megrendezésre kerülő népművészeti táborba.

A tábor a Magyar Kormány, a Miniszterelnökség Nemzetpolitikai Államtitkársága és a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. támogatásából Gogolyák Gabriella, az Ady Endre Művelődési Központ igazgatója és Bece Angéla kézimunkacsoport vezetője szervezésében valósulhatott meg. A közös műhelymunkához helyet és szálláshelyet az Ady Endre Művelődés központ biztosított. A testvérvárosi kapcsolatok szép és követendő példája volt ez a két település (Kunmadaras és Bácskossuthfalva) civil szervezeteinek részvételével. A Kunmadarasi Helytörténeti Egyesület és a Kézimunka szakkör tagjai közül kilencen jöttek el a bácskossuthfalvai Tarka Virág kézimunka csoport meghívására. A környező más, kunok lakta bácskai településekről is érkeztek hímző asszonyok: Bácsfeketehegyről, Pacsérról és Bácstopolyáról. Céljuk, a Nagykunság kunok lakta településeire jellemző díszítőművészet, a kunhímzés hagyományainak átadása, segítségnyújtás, minták cserélése. Munkájukat délutáni szakmai előadássorozat keretén belül néprajzkutatók vetítettképes előadásokkal segítették: S. Kovács Ilona – Karcag (Nagykunsági szőrhímzések a 18-19. században, A karcagi fedeles kiskapuk); Örsi Julianna – Túrkeve (A Nagykunság mint történeti-néprajzi csoport, Nagykunsági családok Bácskában) és jómagam, Bán Andrea – Törökszentmiklós (A kunhímzés jelene, Festőnövények és azok használata). Az előadások után volt alkalom a felmerült kérdések megválaszolására, tanácsadásra kötetlen beszélgetés formájában.

A Nagykunságból érkező előadók civil szervezeti vezetőkként a helybeli egyesületekkel is felvették a kapcsolatot. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Egyesület (Szolnok) a Vajdasági Magyar Helytörténeti Társasággal (Bácstopolya), a Túrkevei Kulturális Egyesület a Bácskossuthfalvai Monográfia Egyesülettel tárgyalva együttműködési megállapodás körvonalait fektették le.

Délelőtti programokként a helyi és a környező magyar lakta települések nevezetességeit jártuk végig, látnivalóit néztük meg, ismerkedve a helyi emberekkel, azok múltbéli történeteit hallgatva, egyezőségeket találva köztük, közös történetekké kerekítve azokat.

Én, mint általában, ha terepen vagyok és gyűjtőmunkát végzek, hajnalban és reggel, majd délután keltem útra fényképezőgépemmel, kamerámmal és a diktafonommal. Az eddigi nagykunsági témakörökben végzett kutatásaimhoz kerestem és találtam anyagot. Az etnobotanika, a mezőgazdasági és a díszítőművészeti témák egyaránt érdekeltek. Sétáim során sok szép épületet, házat, házakhoz tartozó fedeles kaput (nagykapu és a kiskapu egybeépítve), górét (még üres, csöves kukoricával félig és tele rakott) fényképeztem. Jó volt látni és beszélni a helyi gazdákkal az akkor aktuális kukorica-betakarítási munkálatokról (törés, szállítás, szárítás, raktározás).

Remek érzés volt csak andalogni hajnalban a pirkadó nap sugarai kíséretében. Amerre jártam-keltem, mindenütt köszöntek, mosolyogtak az ott lakó emberek. Ez egy természetes dolog Bácskossuthfalván, de biztos köszönhető volt „fura látványomnak", a nyakbanlévő, folyamatosan a szemem előtt tartott fényképezőgépes, ideoda szaladgáló néprajzos jelenlétének is. Ahogy mondják, mennyire igaz. *„Jó társaságban repül az idő."* Tényleg így van. Az ott töltött néhány nap gyorsan eltelt. Alig, hogy odaértünk, ismerkedtünk, azt vettük észre, hogy már búcsúzunk is… Na, de a közte lévő kis idő tartalmas volt és elérte célját. A kunhímzés megújult hagyománya, az ott lévők segítségével összekötő erőként feszül és húzza magához a településeket és büszkén hirdetik másságukat, a kun identitást.

Bán Andrea
néprajzkutató

Ismerkedés a kunhímzéssel ***Fotó: B. A.***

Csoportkép a táborban ***Fotó: B. A.***

Újítások a fényszarui tájházban

A Jász Világtalálkozóra készülve a jászfényszarusi Kiss József Helytörténeti Gyűjtemény – közismert nevén a tájház – is jelentősebb megújuláson ment keresztül. A tájház berendezése ugyanis 1984-re megy vissza. Azóta viszont számos újonnan beérkezett régiséggel is gyarapodott a szép gyűjtemény, illetve a hitelesebb és szakszerűbb bemutatás miatt is indokolttá vált az elrendezés módosítása. Ezért a jeles eseményre készülve a Jász Múzeum szakmai útmutatása alapján a Petőfi Sándor Művelődési Ház és Könyvtár munkatársai, valamint jelen sorok írója munkájaként átrendezésre került a konyha és a hátsó szoba anyaga is. A konyhában immár mindkét indófni megtekinthető, a konyhabútor pedig átkerült a bejárati ajtóval szemközti falra, oda ahová hagyományosan helyezték.

A ház melletti, de már nem eredeti fakerítés, valamint a FÉBE tagjai által 2000-ben elkészített hagyományos vertfalú kerítés az idő viszontagságai miatt tönkrement, ezért annak helyébe Jászfényszaru Város Önkormányzatának megbízásából idősebb és ifjabb Nagy Sándor kissé modernizált vertfalú kerítést és deszkakaput épített, míg ez utóbbit a GAMESZ munkatársai: Johancsik Zoltán és Nagy Tibor tették autentikusabbá.

A jászfényszarui tájház *Fotó: F. K. V.*

A felújított konyhabelső. Fotó: F. K. V.

Dr. Farkas Kristóf Vince
történész-muzeológus

Tíz éves a Jászsági Hagyományőrző Egylet

A Jászsági Hagyományőrző Egylet 2008 májusában alakult azzal a céllal, hogy tagjaival megismertesse a Jászság történelmét, régi szokásait, hagyományait elméletben és gyakorlatban egyaránt. Az Egylet a Jász Múzeumban működik, és működtetője a Jász Múzeumért Kulturális Alapítvány.

A 36 fős csoport tagjai elsősorban aktív dolgozó és nyugdíjas felnőttek, de gyerekek is szívesen részt vesznek a hagyományőrző munkában.

A csoport hagyományőrzése sokrétű: énekelnek, táncolnak, szokás és viselet bemutatókat, valamint kézműves foglalakozásokat tartanak, történelmi és népi színdarabokat adnak elő.

Eddigi működésük első nagy vállalkozása a *jász lakodalmas* feleleventése volt, amelyet 2010 augusztusában a Nyíregyháza-Sóstói Múzeumfaluban adtak elő óriási sikerrel. Minden évben nagy közönségsikert aratnak jász viselet és szokás bemutatóik, színpadra rendezett népi és polgári életet, valamint a történelmi időket bemutató ismeretterjesztő előadásaik. *(Esték a tanyán…, Igézet ne fogja…, Imádok élni! – zenés vagdalt az 1960-as évek 70-es évek fordulójáról, Zacc – Jelenetek egy békebeli kávéház életéből, Élet a Morgóban, Jász kamukéró, avagy Történetek Szűcs Mihályról, Asszonyok* című népi színjáték.)

Az *Élet a Morgóban* című darabjukkal 2016-ban az Adácson megrendezett Falusi Színjátszók XX. Találkozóján ezüst minősítést értek el. Ugyancsak Adácson 2017-ben a *Jász kamukéró* című darabjuk bronz minősítést kapott, és hagyományőrző munkájukért Külön díjban részesültek. 2018-ban szintén Adácson megrendezett Falusi Színjátszók XXII. Országos találkozóján az *Asszonyok* című új darabjukat ezüst minősítéssel díjazta a zsűri.

Rendszeresen fellépnek jászberényi, jászsági rendezvényeken, történelmi emlékünnepségeken, szokás és viselet bemutatóikat pedig gyakran láthatta a közönség a Jász Trió TV *Értékőrző* című műsorában. Több alkalommal szerepeltek már Sárospatakon, Lajosmizsén, Tápiószelén, Szolnokon, Budapesten, Kapolcson a Művészetek Völgyében és a Hollókői Várjátékokon. Műsorukkal nagy sikert arattak már Franciaországban, Lengyelországban és Gyimesközéplokon is. A csoport 2015-ben elnyerte Jász-Nagykun-Szolnok Megye Príma díját.

Paraszti munkák öltözetének bemutatója
Fotó: Suba Bea

Részlet A szabadság ára... című történelmi játékból, 2018 *Fotó: Suba Bea*

Alkudozás az ágyneműre
Fotó: Szalay György

Részlet a Zacc című darabból *Fotó: Bugyi Gábor*

Assszonycsárdás, Nyíregyháza, 2010
Fotó: Suba Martina

Részlet az Imádok élni című darabból *Fotó: Bugyi Gábor*

A Jászsági Hagyományőrző Egylet rendkívül aktív csoport, hiszen évente 45-50 fellépésük van, de mind emellett igazi közösséget is alkotnak.

Az Egylet rendkívül sokat tesz a jász hagyományok megismeréséért, népszerűsítéséért és nagyközönséggel való megismertetéséért.

Az egylet művészeti vezetője: Hortiné dr. Bathó Edit

A 10 éves jubileumra egy új műsorral készültek, amelyet október 13-án (szombaton) este mutattak be nagy sikerrel a jászberényi Lehel Filmszínházban.

Iris

Honismereti nyár képekben

A XIV. jászjákóhalmai gazdaköri népdalos találkozón most is nagy sikere volt a jászszentlászlói citerás kislányoknak. Jobbról Kun Szabó János körvezető

Huszonharmadik alkalommal került sor az Ifjúsági Akadémiára, melyet Szigetvár rendezett meg. A képen a Török-Magyar emlékhely előtt állnak a résztvevők, köztük a két jász: Hajdú Zsolt és Móczó Szabolcs Jászjákóhalmáról

Negyvenhatodik alkalommal rendezték meg az Országgos Honismereti Akadémiát – ezúttal Győrben. A képen az ünnepélyes megnyitó közönsége: balról Szüle Katalin Jászkisérről, Fodor István Ferenc Jászjákóhalmáról és Besenyi Vendel Jászberényből. Ő személyesen vette át a Honismereti munkáért járó oklevelet, a Magiszter Nyomtatványbolt és Nagy Miklós Jászberényből, illetve Tábori Lászlóné Jászjákóhalmáról és ifj. Pócs János Jászapátiról pedig itthon kapta meg az elismerést a honismereti munka segítéséért Fodor István Ferenc országos elnökségi tagtól

Lapunk szerzői

Dr. Bathó Edit *etnográfus, a Jász Múzeum igazgatója, Jászberény*
Bognár Mária *újságíró, Budapest*
Buschmann Ferenc *természetkutató, Jászberény*
Csörgő Terézia, *a Lehel Vezér Gimnázium nyugalmazott kémia-biológia szakos tanára, Jászberény*
Dr. Farkas Kristóf Vince *történész muzeológus, Jászberény*
Fodor István Ferenc *helytörténeti kutató, Jászjákóhalma*
Kókai Magdolna *etnográfus muzeológus, Jászberény*
Dr. Körei Nagy Katalin *jogász, hagyományőrző, Jászberény*
Laczkó Tóth Bertalanné *helytörténeti kutató, Kunmadaras*
Metykó Béla *helytörténeti kutató, Jászberény*
Dr. Szathmári Ildikó *régész, Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest*
Szathmáry István *újságíró, Szolnok*
Tóth Marianna *óvodavezető, Kunszentmárton*
Tóth Tibor *helytörténeti kutató, Jászfényszaru*
Utasi Abigél Kincső *általános iskolai tanuló, Jászberény*

LAPZÁRTA

Rendszeres és alkalmi szerzőink figyelmébe ajánljuk, hogy a következő lapszámunk 2019. február végén jelenik meg. A kéziratokat és a fotókat elsősorban e-mailen legkésőbb 2019. január 31-ig kérjük eljuttatni a szerkesztőségbe.

* * *

Lapunk a Nemzeti Kulturális Alap Ismeretterjesztés és Környezetkultúra Kollégiuma, és a Jászsági Önkormányzatok Szövetsége támogatásával jelenik meg.

REDEMPTIO
A jász és kun települések honismereti lapja
Megjelenik kéthavonta
Kiadja a Jász Múzeumért Alapítvány
Felelős szerkesztő: Hortiné dr. Bathó Edit
A szerkesztőbizottság tagjai:
Bugyi Gábor, Farkas Kristóf Vince, Kókai Magdolna
Előkészítési munkák:
Bugyi Gábor, Papné Varga Bernadett
A kiadó és a szerkesztőség címe:
5100 Jászberény, Táncsics M. u. 5.
Tel./fax: 57/502-610
E-mail: jaszmuzeum@gmail.com
www.jaszmuzeum.hu
ISSN 1218-9553
Nyomdai munkák: ARTANDER Kft.
www.artander.hu